

WWW.UNILIB

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ сваког месеца у свескама од 3 и више табака.
ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 дин., а за Црну Гору, Бугарску, Босну,
Херцеговину, Аустро-Угарску, Румунију и Турску 15 дин. на годину

Претплата се шаље управи Државне Штампарије,
а рукописи уредништву.

IX СВЕСКА

У БЕОГРАДУ, 15. МАЈА 1881. Г.

ГОДИНА II

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV

по милости божјој и вољи народној

КЊАЗ СРПСКИ

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ, ДА ЈЕ
НАРОДНА СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА СМО МИ ПОТВР-
ДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО

ЗАКОН

О УЧИТЕЉСКИМ ПЛАТАМА

Чл. 1.

Учитељима основних школа најмања је пла-
та 800 а највећа 2.450 динара.

Плата сталних учитеља увећава се од вре-
мена на време, а по одредбама овога закона пови-
шицама, којих има свега шест, а од којих прве
три имају свака по 250, а друге три свака по
300 динара на годину; по томе, а по чл. 6. овога
закона, плате учитељске износиће у почетку службе
800 динара, после прве повишице 1050 динара,
после друге повишице 1.300 дин., после треће
повишице 1.550 динара, после четврте повишице
1850 дин., после пете повишице 2.150 дин., а
после шесте повишице 2.450 динара.

Привременим учитељима плата је 600 дин.
на годину.

Чл. 2.

Осим своје редовне плате, коју учитељи
добијају по одредбама овог закона, могу се давати
учитељима и нарочити додаци, по месту службе,
из призрења на тежобу или важност службе у томе
месту. Овака места могу доносити 250 или 500
дин. на годину као додатак ономе, ко у њима служи.
Но чим се учитељ с тога места премести на обично
место које нема права на додатак, он тим губи и

право на додатак који се ужива у месту с правом
на додатак.

Чл. 3.

Која ће места имати права на већи а која
на мањи додатак по месту, одређиваће министарски
савет на предлог министра просвете и црквених по-
слова. Правом овим не могу се никад користити
вароши и варошице.

Чл. 4.

Право на плату по овом закону добијају
учитељи, кад претписом министра просвете и цр-
квених послова а по одредбама чл. 5. овог закона
буду постављени за учитеље с једном од горе наведе-
них врста учитељске плате.

Чл. 5.

При постављању учитеља које овај закон у
служби затече за учитеље по овом закону министар
просвете и црквених послова обзираће се на успех
и владање њихово.

Да би се који од учитеља, које овај закон у
служби затече, поставио за учитеља по овом закону,
треба да за све време учитељевања има најмању оцену
„добар“ у општем резултату или да је кроз по-
следње две године добио барем једну врло добру
или одличну, а није ни једну слабу или рђаву
оцену и да се добро владао. У ове две године
рачунаће се као друга и ова 1881 г. после свршене
ревизије. За оне учитеље који немају још ни једне
оцене, вредиће оцене које добију ове—1881— и
идуће—1882—год.

Сви остали неће се моћи поставити за учи-
теље по овом закону, докле се год по одредбама
чл. 6. не може на њих применити овај закон, а
за њих ће и у напредак вредити садашње законско
наређење о учитељским платама.

Привремени учитељи, ако имају у општем резултату оцену „добар“ и „врло добар“ добијају плате привремених учитеља по овом закону.

Сви привремени учитељи, који служе више од четири год., и имају горње оцене, поставиће се за сталне. Од овог се изузимљу страни поданици све донде, докле не пређу у српско поданство.

Сви учитељи који се затеку у служби кад овај закон ступи у живот, и који имају оцене које се траже у тачки 2. овога члана добијају према досадањим класама ове плате по новом закону:

I	и	II	класе по	1.850	динара
III	„	IV	„	1.550	„
V	„	VI	„	1.300	„
VII	„	VIII	„	1.050	„
IX	„	X	„	800	„

Но пре него што овај закон ступи у живот, а у цели да се награде сви они учитељи који су без своје кривице заостали у плати, овлашћује се министар просвете и црквених послова, да све такве учитеље унапреди по старом — досадањем — закону, дајући им, ако за све време учитељевања имају у општем резултату најмање оцену „врло добар“, на сваке три године, и ако имају најмање оцену „добар“, на сваке четири године по једну класу.

Чл. 6.

Учитељи, који по чл. 4. и 5. добијају право на плату по овом закону, добијају повишицу која им је на реду кад год им четири године узастопце белешке о успеху изнесу у општем резултату најмање „4“, ако за то време никад нису добили слабу или рђаву оцену.

Учитељи пак, којима општи резултат белешака кроз 4 године не изнесе „4“, али којима тај општи резултат кроз 5 година изнесе најмање $3\frac{1}{2}$, а кроз то време нису никад добили слабу

или рђаву оцену, добијају повишицу концем пете године.

Чл. 7.

Као унапређење може се добити само једна повишица која је на реду.

Чл. 8.

Све што се у овом закону говори о учитељима вреди у свему и за учитељице.

Чл. 9.

Законом овим укидају се чл. 17 и 18 закона о основним школама од 11 септембра 1863 године, заједно са изменом од 1 октобра 1871 године, која се на њих односи.

Закон овај ступа у живот кад га Њаз потпише.

Препоручујемо Нашем министру просвете и црквених послова, и Нашем заступнику министра финансије, министру иностраних послова, да овај закон обнародују и о извршењу се његовом старају, властима заповедало да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

31 марта 1881 год.,
у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

(М. П.)

*Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата,
председник министарског савета,
министар правде,*

М. С. Пироћанац с. р.

*Министар
просвете и црквених послова,*

Ст. Новаковић с. р.

*Заступник министра финансије,
министар иностр. дела,*

Чед Мијатовић с. р.

На основу члана 5. правила за полагање учитељског испита, од 4 марта 1881 год. ПБр. 1075, министар просвете и црквених послова одређује

К Њ И Г Е

по којима ће се испитивати учитељски кандидати који нису редовно свршили прописне школе

I За науку хришћанску

1. Др. Ђ. Даничић. — Приповетке из старог и новог завета.
2. Н. Ђ. Вукићевић. — Пространи катихизис православне цркве.
3. Н. Ђ. Вукићевић. — Изјашњење свете литургије.

II За српски језик

1. Стојан Новаковић. — Српска граматика, сва четири дела.
2. Стојан Новаковић. — Историја књижевности II издање.
3. Светислав Вуловић. — Читанка за гимназије.
4. Н. Ђ. Вукићевић. — Помоћна књига за разјашњење црквеног појања.

III За науку о васпитању

1. Др. В. Бакић. — Наука о васпитању I и II део.
2. Др. Ф. Дитеса. — Методика за основне школе у преводу М. П. Шапчанина.
3. Н. Ђ. Вукићевић. — Упутство за предавања буквара.

IV За рачун

1. Ст. Д. Поповић. — Рачуница са упутствима и о разломцима у „Просветном Гласнику.“

V За историју

1. Др. Н. Крстић. — Историја Срба.
2. Пловајски. — Историја општа у преводу Д. Дукића.

VI За земљопис

1. Драгашевић. — Земљопис за средње школе.
2. М. Ђ. Милићевић. — Кнежевина Србија.
3. Мита Ракић. — Из нове Србије, чланци у „Отаџбини.“

VII За природне науке

1. Балвур Стевар. — Физика, у збирци „Почетнице природних наука.“
2. Покорни. — Ботаника.
3. Покорни. — Минералогја.
4. Коста Црногорац. — Зоологија (док не изађе Зоологија од Покорнога).
5. Х. А. де Бари. — Ботаника, у збирци „Почетнице природних наука.“
6. О. Шмит. — Зоологија, у збирци „Почетнице природних наука.“
7. Јосиф Пецић. — Познавање човека.

VIII За цртање и геометрију

1. Мита Петровић. — Наука о геометријским облицима.
2. Цртежи с упутствима, издање књижаре Браће Јовановића у Панчеву.

IX За црквено певање

1. Осмогласник.
2. Празнично црквено пјеније за ученике Богословије. Две књиге.

X За телесно вежбање

1. П. Предраговић. — Телесно вежбање.
2. Ђ. Глибоњски. — Гимнастичке игре.
3. И. Поповић. — Гимнастика.

XI За краснорис

1. Прегледаонице за основне и средње школе. Издање државне штампарије.

ПБр. 2138
27 априла 1881
у Београду

Министар
просвете и црквених послова,
Ст. Новаковић с. р.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Постављења школских надзорника за годину 1880—81

На основу чл. 3. закона о надзиравању школа од 21 марта 1881 године, а по предлогу Главног просветног савета, министар просвете и црквених послова одредио је ниже именована лица за овогодишњи надзор основних школа:

- а. За округ алексиначки, **г. Димитрија С. Јовановића**, професора ниже гимназије крушевачке;
- б. За округ београдски, **г. Живка Поповића**, професора београдске гимназије;
- в. За округ ваљевски, **г. Димитрија Јосића**, професора учитељске школе;
- г. За округ врањски и за срезове власотиначки и лесковачки округа нишког, **г. Михаила Ђуровића**, професора ниже гимназије лесковачке;
- д. За округ јагодински, **г. Ивана Дамњановића**, професора ниже гимназије јагодинске;
- ђ. За округе књажевачки и пиротски **г. Миленка Марковића**, сундента ниже гимназије пиротске;
- е. За варош Крагујевац, **г. Симу Живковића**, директора гимназије крагујевачке, а за округ крагујевачки, **г. Петра Ђорђевића**, професора гимназије крагујевачке;
- ж. За округ крајински (изуевши крајински срез) и за Мајдан Пек, **г. Милована Р. Маринковића**, директора неготинске ниже гимназије;
- з. За округ крушевачки **г. Јанићија Поповића**, професора ниже гимназије крушевачке;
- и. За срезове нишки и запањски округа нишког и за округ топлички, **г. Мијаила Марковића**, директора нишке гимназије;
- ј. За округ подрински, **г. Ђуру Козарца**, директора ниже гимназије шабачке;
- к. За срезове млавски, моравски и пожаревачки, округа пожаревачког и за варош Пожаревац **г. Стевана Д. Поповића**, секретара министарства просвете; а за срезове голубачки, звишки, рамски и омољски, **г. Стевана Ловчевића**, професора ниже гимназије пожаревачке;
- л. За округ руднички, **г. Драгољуба К. Јовановића**, професора II ниже гимназије београдске;
- љ. За округ смедеревски **г. Богољуба С. Јовановића**, статистичара министарства просвете;
- м. За округ Њупријеки, **г. Ђуру Бошковића**, професора ниже гимназије свилајиначке;
- н. За округ ужички **г. Добросава Ружића**, сундента реалке ужичке;
- њ. За срез крајински, округа крајинског и за округ црноречки, **г. Живојина Симића**, директора ниже гимназије зајечарске;
- о. За округ чачански, **г. Андру Николића**, професора I ниже гимназије београдске;
- п. За округ шабачки **г. Милоја Влајића** професора учитељске школе;
- р. За варош Београд **г. г. др. Николу Петровића**, секретара министарства просвете и црквених послова, **др. Војислава Вакић**, професора учитељске школе и **Живана Живановића**, сундента I ниже гимназије београдске.

ПБр. 2277. Из канцеларије министарства просвете и црквених послова, 1 маја 1881 год. у Београду.

Постављења наставника у основним школама

Актом г. министра просвете и црквених послова од 28. априла о. г., постављена је за наставницу основне школе:

у вароши Београду:

Милица Трпковића, за привремену учитељку I и II разреда женске основне школе на Јалији.

Постављења наставника основних школа у стање покоја

Актом г. министра просвете и црквених послова од 28. априла о. г. стављени су ови наставници основних школа у стање покоја :

у вароши Београду :

Пијада Капетановиќа, учитељка четврте класе I и II разреда женске основне школе на Јалији.

у околици Смедеревском :

Јован Христифоровић, учитељ седме класе основне школе врановске.

Разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова од 30. априла о. г. разрешен је од дужности наставник основне школе :

у окр. пожаревачком :

Милан Ђорђевић, учитељ десете класе основне школе рашаначке, по молби.

ЗАПИСНИК ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

XLVII САСТАНАК

9. Априла 1881. год. у Београду.

Били су : потпредседник Ј. Пецић ; редовни чланови : П. Срећковић, арх. Н. Дучић, арх. Нестор, др. Ј. Докић, Јов. Ђорђевић, др. Ј. Валента, М. Миловук и др. В. Бакић ; ванредни чланови : Св. Николајевић, М. Зечевић, Св. Вуловић, Св. Милосављевић, Љуб. Ковачевић, Никола Стајевић и Ј. Југовић.

I

Чита се записник XLVI састанка и Савет га прима.

II

Потпредседник саопштава писмо г. министра просвете и црквених послова од 4 априла ПБр. 1682 којим шаље Савету на преглед и оцену превод дела „Извод

из Анатомије“ од др-а Лазе Пачу-а. За прегледаче овога дела Савет одређује своје чланове др-а Лазара Докића и др-а Лазара Лазаревића.

III

По предлогу г. др-а Лазара Докића Савет одлучује да се дело „Човек“ да на преглед још и др-у Лазару Лазаревићу, пошто су пређе одређени прегледачи заузети многим послом у наставном одбору и иначе.

IV

Потпредседник саопштава Савету писмо г. министра просвете и црквених послова од 6 априла ов. год. ПБр. 1766 којим позива Савет да му на основу

чл. 3. закона о надзиравању школа предложи потребан број лица, која ће ове године прегледати све школе.

Ради бржега и тачнијега рада у овом важном послу, Савет је изабрао потпредседника Ј. Пецића и чланове Св. Николајевића, Св. Милосављевића, М. Миловука и Љуб. Ковачевића у нарочити одбор, коме је ставио у дужност да састави и Савету на идућем састанку донесе листу лица која би се могла г. министру препоручити за школске надзорнике за ову школску годину.

Овом приликом покренуо је др. В. Бакић питање: да ли по чл. 2. закона о надзиравању школа могу бити надзорници и учитељи основних школа.

Пошто у закону стоји да ће се надзор вршити преко лица „из просветне струке у опште“ и пошто учитељи спадају у просветну струку, а нигде није казано да се они изузимају, то је Савет са 7 противу 7 гласова одлучио да се чл. 2. закона о надзиравању школа тако разуме, да и учитељи могу бити надзорници.

За тим је потпредседник закључио састанак.

XLVIII САСТАНАК

15. Априла 1881. год. у Београду.

Били су: председник др. Ј. Панчић; редовни чланови: Ст. Марковић, Мих. Петковић, арх. Н. Дучић, др. Л. Докић, Јов. Ђорђевић, др. Ј. Валента, М. Миловук, др. В. Бакић; ванредни чланови: Св. Николајевић, М. Зечевић, Св. Вуловић, Драг. Плајел, Свет. Милосављевић, Љуб. Ковачевић, Ник. Стајевић и Ј. Југовић.

I

Чита се записник XLVII састанка и Савет га прима.

II

М. Миловук реферирше о раду нарочитог одбора, коме беше стављено у дужност да кандидује лица за надзорнике школа у овој школској години.

По дужем саветовању, на основу поднесене кандидационе листе и ново предложених лица, Савет је одлучио да предложи г. министру просвете и црквених послова ова лица за школске надзорнике:

I за основне школе

Ањима Пивљаковића, директора н. гимназије у Ужицу.

Андру Николића, професора I. н. гимназије београдске.

Димитрија Јовановића, професора ниже гимназије у Крушевцу.

Димитрија Јосића, професора учитељске школе.

Добросава Ружића, суплента ниже гимназије у Ужицу.

Ђорђа Миличанца, суплента ниже гимназије у Јагодини.

Живана Живановића, суплента I ниже гимназије у Београду.

Живојина Симића, директора ниже гимназије у Зајечару.

Ивана Дамњановића, професора ниже гимназије у Јагодини.

Јанићија Поповића, професора н. гимназије у Смедереву.

Момчила Иванића, суплента у Реалци.

Миленка Марковића, суплента ниже гимназије у Пироту.

Михаила Банића, професора ниже гимназије у Пожаревцу.

Милована Маринковића, директора ниже гимназије у Неготину.

Мијаила Ђуровића, професора ниже гимназије у Лесковцу.

Петра Ђорђевића, професора гимназије у Крагујевцу.

Стевана Ловчевића, професора ниже гимназије у Пожаревцу.

Богољуба Јовановића, статистичара у министарству просвете и црквених послова.

Васу Филиповића, директора ниже гимназије у Чачку.

Јанићија Поповића, професора Богословије.

Др. Николу Петровића, секрет. минист. просвете и цркв. послова.

Марка Велазарића, професора гимназије у Београду.

Николу Стајевића, свештеника београдског.

Ђуру Бошковића, професора ниже гимназије у Свилајинцу и

Живка Поповића, професора гимназије у Београду.

II За основне и ниже средње школе:

Ђуру Козарца, директора ниже гимназије у Шапцу.

Милоја Влајића, професора учитељске школе.

Драгољуба Јовановића, професора II ниже гимназије београдске.

Михаила Марковића, директора ниже гимназије.

Симу Живковића, директора крагујевачке гимназије.

Стевана Д. Поповића, секретара у министарству просвете и црквених послова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

III За средње школе :

Настаса Петровића, професора велике школе			
Димитрија Нешића,	"	"	"
Косту Алковића,	"	"	"
Јована Бошковића,	"	"	"
Јов. Туромана,	"	"	"
Мих. Валтровића,	"	"	"
Мил. Кујунџића	"	"	"
Симу Лозанића,	"	"	"
Платона Кулаковског,	"	"	"
Др. Л. Докића,	"	"	"
Љуб. Клерича,	"	"	"
Мил. Андоновића,	"	"	"
Панту Срећковића,	"	"	"
Св. Николајевића,	"	"	"
Јов. Жубовића, суплента велике школе.			
Др. Ђ. Димитријевића, лекара окр. алексиначког и			
Др. Стевана Мачаја, лекара окр. црногорског.			

III

Председник саопштава писмо г. министра просвете и црквених послова од 15 априла ов. г. ПБр. 1833, којим шаље Савету на преглед и оцену превод „Школске Хигијене“ од др-а Јарослава Кужеља и Јоксима Марковића. За прегледање овога дела Савет одређује др-а Јов. Валенту и да се умоли г. др. Лаза Стефановић.

IV

Јов. Ђорђевић реферише о раду нарочитог одбора, који је био одређен да проучи питање о уређењу архива у средњим школама. Одбор је нашао да се архиве не могу водити онако као што се предлаже од стране министарства просвете. Томе сметају колико многе категорије по којима би требало поделити архиве у средњим школама, толико и сами формати књига и акта, која долазе у званичан рад средњешколских управа. Није могуће у један орман сместити преко мере велике књиге у којима се бележе оцене ученика, књигу записницу и мале каталоге — прозивнике.

Одбор је нашао, да се, према садањем званичном послу, у средњим школама архиве само тако тачно водити могу, ако се за целе гимназије, реалке, богословије, учитељске школе, у опште за све више средње школе постави нарочито лице, коме ће се ставити у дужност само вођење архива и рачуноводства школског; тако да директору остане наставна, васпитна и врховна управна страна; а у нижим средњим школама могу и даље директори водити архиве сами, но да се за њих проише као обавезни америкашки начин кореспонденције и архива, како је то одбору показао и објаснио г. М. Миловук.

Пошто је Савет по овој ствари саслушао изјаве и других директора средњих школа, а и видео уре-

ђење које г. М. Миловук од више година у реалци практикује, усвојио је предлог одбора, и одлучио да се г. министру предложи, да се за више средње заводе постави нарочито лице за вођење архива и рачуноводства, а по нижим средњим заводима да се уведе америкашки начин, који је Савету показао г. Миловук. Ради разумевања овога вођења, прилаже се овом протоколу објашњење г. Миловуково :

Главном просветном Савету

На седници 15 ов. м. наложено ми је од Главног просветног Савета, да у кратко опишем начин, којим се служим у званичном канцеларијском послу око кореспонденције.

Да би око званичне кореспонденције (долазећих акта — дописа —, и одлазећих писама) што мање посла имао, а да међутим у свако доба могу наћи писмено, које би ми потребно било, удесио сам овако :

I Долазећа акта (писма)

За долазећа акта (писма) имам једну справу у форми пулта, од које минијатурни модел прилажем овде под /.

У томе пулту има 25 полутабака полукруте зелене хартије. На сваком таквом полутабаку на спољашњем крају му прилепљено је парченце беле хартије на коме је једно од азбучних писмена. Сва та парченцета хартије са појединим писменима азбуке показују у једном реду целу латинску азбуку. На тај начин између првог и другог полутабака (а рецимо да је с белегом писмена А) може да се тури 1, или 20, па и 100 и више табака дошавших аката или писама од једног извесног лица или надлежатељства.

За тим између полутабака с белегом А и даљег полутабака с белегом В могу исто тако да се туре акта или писма или рачуни опет од неког другог извесног лица или надлежатељства и све тако даље.

Тај пулт дакле, служи као неки орман, у коме би било 25 разова за сва долазећа акта (писма) од 25 разних лица или надлежатељства, (а могла би се удесити и за више, с тога би био мишљења, да се у место писмена азбучних бележе римске цифре), међу тим све је то на простору од величине пола табака обичног канцеларијског формата хартије, дакле запрема мало места и може за време писања да стоји на обичном писањем столу, а да не смета.

Акта се у тај пулт међу овако :

1., Подложи се кажипут десне руке на писме или римску цифру онога полутабака, који тобож представља раф за онај акат, што треба да уђе у њ. Н. пр. дошао ми је акат од г. министра просвете и црквених послова, а одредио сам, да сва акта тог г. министра међем између најгорњег и оног полутабака, који носи

белегу „А“ (или „I“). У тој прилици међем кажинут десне руке на белегу „А“ (или „I“). У исти пар

2., с левом руком подижем све оне полутабаке, који су изнад оног на коме ми стоји кажинут десне руке. За тим с десном руком узмем акат (који најпре треба да је по уобичајеном начину презентован и нумерован) и утурим га између та два полутабака. После тога с левом руком на горе повучем ручицу „а“, а с њом се диже и летва „б“ те том приликом гурнем акат до на стражњи дувар пулта „в.в.“ па онда спустим летву која прикљешти сву хартију, тако, да ни један листић не може да испадне, јер спирали од месинга у ћошковима јако притискују летву, дакле и крајеве од хартија које су испод ње.

3., Како су акта понајвише писана само на полутабаку, то у овај пулт могу да стану до 500 нумера. Дакле у канцеларији, где за годину дана не улази већи број аката и писама спољашњих, сва тако долазећа акта и писма могу за време целе године да се међу у тај пулт. А кад се сврши година, онда се на место зелених полукрутих полутабака међу полутабаца од беле хартије с насловом ко их је послао. Н. пр. овако :

Акта од г. министра просвете и црквених послова, 1881 год.“ и т. д. и т. д.

4., Кад је све тако свршено, онда се с танким шилом одоздо на више скроз прободу на четири места све хартије на рупицама, „д,д“ с обе стране ручице на летви, па се кроз те рупице провуче мека бакрена жица (дрот), које се крајеви заврте, на предњој страни сада већ као у књигу повезаних хартија.

5.. Сад је то годишњи фасцикал свију за то време дошавших аката и писама у виду повезане књиге без корица и може да се храни у архиви. Ако би потребно било, да се који год акат из таког фасцикла извади, онда се одврати танка жица (дрот), извади дотични акат, а кроз остала акта опет се провуче та жица, па се опет заврти на крајевима.

II Одлазећа акта и писма

Све што имам званично да пишем или одговарам, ја то на пресу отискујем (копирам) у онаку књигу за копирање писама, каквом се свуда по свету служе трговци.

Но у државном канцеларијском послу то би могло да има и своје незгоде, н. пр. кад би требало са јужавати акта, јер онда би се нека од ове врсте акта морала или преписати или исећи из књиге.

Да би се то избегло, част ми је предложити један, по моме мишљењу, практичнији начин и то :

да се од одлазећих аката сваки за се на *обајка* табаку, но по реченом начину копира на танку хартију (Goldschlagpapier, Seidenpapier или хартија за цигарете), а то би се лако могло удесити овако :

1., У плиткој тенеџки, приложеној под .||· формата канцеларијског полутабака има за тај посао нарочито удешена 4 парчета каучук платна, приложена под |||, која се обичном водом попречају, да буду влажна. При употреби извлачи се сувишна влага из тих парчета платна упијајућом хартијом (Saugpapier) приложеном под |||. За тим

2., На чисто написан акат или писмо метне се *сува* танка хартија, а на ову опет једно парче оног влажног платна и све то

3., На пресу приложеном под v/ за два до три минута изложи се притиску. Том се приликом на танку хартију прештампа оригиналан акат или писмо. Наравно то је онда наоачке, по како је танка хартија прозрачна, то се с противне стране чита, што је на њу прештампано, као да је оригинал.

Пулт за долазећа акта начињен је од дрвета, тежак је 1 килограм, заузима мали простор, а практичнији је него ли рафови и т. д. — Добре стране тог пулта јесу још и ове :

1., Брзо склањање аката, писама, рачуна, квита и т. д.

2., Све те хартије не треба да се пресавијају.

3., Сва акта или писма од истог лица или надлежательства у једној су томили ;

4., Садржина аката или писама одма може да се види тако, да не би потребно било водити чак ни деловодни протокол, но само један прост регистар.

5., Уштеда времена и простора и могу се све хартије што су у том пулту, лако и без лепка свезати.

6., Тај пулт може да служи многе године.

Копирање одлазећих аката и писама има ове добре стране што :

1., Остаје у архиви копија, која је у свакој цртици истоветна с оригиналом, дакле у случају фалзификације може да служи за одбрану.

2., Уштеђује се у концепт хартији, која је скупља од танке хартије за копирање.

3., Уштеђује двогуби рад око концентрирања и преписивања, јер лакше и редовне ствари моћи ће свак одма чисто да напише.

4., Захтева много мање простора, него подебела концепт хартија, која за неколико година и у омањем надлежательству може да напуни ормане, који захтевају повелику собу.

Из до сад наведеног мислим, да се може судити, како би овај нов начин званичног кореспонденовања много zgodнији био, него досадашњи, и да би га вала завести бар у канцеларије свију *нижних средњих школа*, где директор, дакле један човек, отправља и дужности професора и администрацију, па по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

негде и огромно и сплетено кураторство око забрана плата и т. д. и т. д. Ја рачунам, да с овим начином један човек може кореспонденцију од 500 годишњих аката свршити лако с једно на друго једним сахатом дневно, наравно не узимајући у то ваздан сплетене послове око полагања рачуна и статистичке белешке, које се местимце не слажу с обичном током рада, уписним и другим књигама и т. д. Досадашњи начин кореспондовања одузима бар два пут толико времена.

Пала је реч, да је тешко научити манипулацију из писмених упутстава и да нема начина, како да се очигледно покаже то по унутрашњости.

Ја пак мислим, да би томе било сада најзгодније време, јер кад би се те справе одма набавиле,

онда би могли надзорници школски, који ће у почетку Јуна ов. год. одавде поћи у унутрашњост, са собом понети те справе, и онеме, коме треба, очигледно показати, како се с њима мавипулише. Школски пак надзорници могли би се у томе извежбати и то за *цола сахата*.

Молим да ми се по надлежној употреби врате прилози по $\sqrt{\quad}$; \dots ; \dots ; \dots и $\sqrt{\quad}$.

21. Априла, 1881.

у Београду.

М. Миловук

директор реалке.

Пошто је дневни ред исцрпљен, председник је закључио састанак.

ИЗВЕШТАЈ

ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА ГИМНАЗИЈСКЕ РЕАЛКЕ КЊАЖЕВАЧКЕ О СТАЊУ ШКОЛЕ ЗА 1879—80 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

1. Сви су предмети предавани у границама наставног плана по програмима, које је савет професорски прегледао у почетку школске године.

2. Наука хришћанска свршена је у I раз. с концем Марта; а у II око половине истог месеца. За тим се понављало.

Српски језик свршен је у I раз. у првој половини Маја; за тим се понављало с већим обзиром на анализу. У II раз. свршен је у првој половини Априла; за тим се понављало с нарочитим обзиром на анализу целе етимологије.

Из немачког језика свршен је у I раз. буквар с концем Марта; за тим се читало из немачке читанке Мајснерове и училе речи и реченице казивати и писати на памет из првих задатака немачке граматике по Трауту од Ст. Д. Поповића. У II разреду свршен је прописани I део немачке граматике по Трауту од Ст. Д. Поповића с концем Априла; за тим се понављало с додавањем произвољних реченица у опсегу изученога за казивање и писање на памет.

Земљопис свршен је у I раз. у другој половини Априла; за тим се понављало с већим обзиром на важније земље и народе. У II раз. свршен је с концем Фебруара; за тим се понављало с погледом на културу важнијих народа а нарочито

Словена, и на упоређивање појединих народа у погледу културе.

Из рачуна свршен је течај у I раз. с концем Фебруара; за тим се понављало с обзиром на метарске мере. У II раз. свршен је с концем Јануара; за тим се понављало с више обзира на метарске мере.

Из минералогije свршен је течај на крају Марта; за тим се понављало с већим обзиром на познавање, корист и штету појединих минерала.

Из ботанике свршен је течај с концем Априла; за тим се понављало излазећи чешће с ученицима у поље ради очигледности, с обзиром на корист и штету појединих класа и биљака.

Из цртања свршено је познавање геометријских облика до круга уз слободноручно цртање у оба разреда у првој половини Априла; за тим се наставило цртање праволинејских слика.

Из краснописа рађено је целе године по програму.

3. Колегијум професорски саветовао је се у току ове школске године више пута о питањима, како би се могла унапредити просвета у опште у нашим школама и доћи до могућне једнообразности и што веће потпуности у настави, а по том и о унапређењу и наставе и прибављању научних средстава у овом заводу посебно.

Што се тиче општих питања о унапређењу наставе колегијум је дошао до закључка, да би неопходно било, да министарство, на удесан начин, изради сталне, са свим потпуне и до самих ситуација одређене програме за сваки предмет, па да дотични наставник буде дужан исти у школској години тачно и потпуно извршити. На тај би се начин дошло до једнообразности у свима заводима, које још немамо, и до потпуне наставе у сваком заводу. На тај би се начин, на основу тих програма тачно одређених у свима детаљима унапредила, — управо основала би се — коренито ручна школска књижевност, пошто не би сваки, који се лати писања тих књига, писао их по свом личном нахођењу, која често не одговара цели; због чега се многи — са неодређености захтева — намерно и клони писања ручних књига.

Саветујући се о унапређењу свога начина предавања и наставе у овом заводу наставници су се сагласили, да у слободним часовима по могућности походе предавања својих колега, како би се после могли успешније обавештавати радећи о бољитку самог предавања и изналажењу начина да предавања буду ученицима што доступнија.

Односно унапређења завода у погледу материјалном колегијум се сагласио да поради на остваривању научне библиотеке при заводу. Да би то остварио, колегијум је приредио на Нову годину „беседу,“ која је заводу донела на ту цел у новцу на чисто 642 динара и 50 књига „Rada“ југословенске академије и још неколико других књига од појединих лица.

Поред свега тога колегијум се саветовао и о другим ситуацијим питањима. Ну, како ова саветовања и резултати њихови нису били званичне природе, то о њима нису донешене саветске одлуке. Што је ваљало да оствари сам, он је то и остварио. Што није било у његовој власти, н. п. о сталним програмима, намеран је био и сам доставити, као своје мишљење о унапређењу наставе, господину министру на суд.

4. Осим, може бити, Историје свештене и катихизиса, нема ни једног предмета, који не би био тежак за ученике, који долазе из основне школе овакве, каква је данас и имају ручне књиге, каква их је већина данас. Факат је, да само голем

труд наставника у тумачењу по више пута једне исте ствари и допуњавању празнина и удешавању незгодности у већини ручних књига и доноси успех, колики се у којој школи виђа. У овоме заводу пак, или што поред довољно уложеног труда наставничког нису мислили ни да имају права жалити се на тешкоћу прописаних предмета, нису се ученици жалили на тешкоћу ни једног предмета.

5. Наука хришћанска предавана је по познатим прописаним књигама. —

Српски језик предаван је по најновијем издању српске граматике од Стојана Новаковића — део I и III. —

Немачки језик предаван је у I раз. из познатог немачког буквара и читанке Мајснерове и нешто из првих задатака I дела немачке граматике по Трауту од Ст. Д. Поповића. У II раз. предаван је I део исте граматике. —

Земљопис, у колико је Драгашевићева географија непотпуна, диктовао је дотични наставник по земљопису Зечевићеву и Данијелову. Диктандо је изнело у I раз. 6 а у II до 5 табака писаних.

Рачуница је диктована по рачуници Мијаиловићевој и личном нахођењу дотичног наставника. Диктандо износи у I раз. 3 табака, у II толико исто.

Минералогичка од Покорнога допуњавана је по Лајнису, Шилингу, Шуберту и Бергу. Диктандо износи до 4 табака.

Ботаника Покорнога допуњавана је по истим писцима и по Рилу. Диктандо износи до 4 табака.

Геометријски облици тумачени су према „геометријском цртању“ од Дим. Јовановића, по белешкама самог наставника. Диктандо износи на 2 табака за оба разреда. Стигмографичко цртање радило се на текама Јована Кошчића.

У краснопису поред лепог писања, писало се диктандо из приповедака Вукових. —

6. Из српског језика давато је по 2 задатка у сваком разреду. Међу онима за I било је н. п. оваких: да у извесним речима одвоје корен, основу, и наставке за облике, и да покажу шта је шта; да у извесном комаду из читанке анализом поведе и сортирају речи по врстама речи и да их ставе у дотичне рубрике; да у извесним речима покажу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гласовне промене при постајању њихову; да се на извесним речима забележе акценти; да се извесне речи мењају по падежима и т. д. Међу задацима за II раз. било је оваких: да у извесноме комаду из читанке поделе глаголе по врстама и делима; да мењају глаголе у појединим врстама и делима, на којима се могу показати општи закони врсте или раздела, и глаголе на којима се виде одступања од општег закона; да покажу у појединих глагола гласовне промене при постајању облика; да у комаду погрешно издиктованом нађу те погрешке и исправе их према законима врста и раздела, у које они долазе; да у извесном комаду покажу, које су прости, које сложени глаголи; да у извесном комаду покажу које су прости и који облици поименце, а који су сложени, и да се именују и т. д.

Из немачког језика давата су недељно такође 2 задатка. У I раз. писана су најпре слова, за тим речи, после реченице и најзад у књижице реченице с преводом, које су учили на памет казивати и писати на табли. У I₁ раз. писани су преводи из дотичних вежбања у књижицама.

Из рачуна давата су у оба разреда по 2 задатка недељно. Разрешавани су разни задаци а нарочито претварање из старих мера у нове и обратно.

Из цртања дават је по један задатак недељно у школи на часу. Конструјирани су поједине геометријске слике.

Задаци су поправљани изван часова и саопштавани ученицима, дајући им каткад поправљене задатке, каткад изводећи по неког на таблу да задатак реши уз изношење погрешака учињених у задатку.

7. Саслушав нарочито мишљење г. вероучитеља колегијум мисли, да предавање науке хришћанске, ма да домаће прилике и живот нису увек и свугде примерни, и ма да се и у школи предаје још и сада из књига, које су и обрадом садржине и стилем и језиком себе одавна преживеле, осећа ипак неки уплив на ученике. Колегијум је мишљења, да би у интересу што јачег улива од предавања науке хришћанске на ученике, ваљало што скорије са свим прерадити ручне књиге за хришћанску науку, доведавши их, колико се год може у су-

гласност с осталим наукама и савременим науком освештаним појмовима.

8. Тегобе у учењу српског језика овде су веће, него, може бити, игде у отаџбини. Сам овдашњи говор чини у многоме особен дијалекат. Осећање језика врло је слабо; правилности долазе готово стране. Акцент је са свим особен. У осталом за учење српског језика, како се сада предаје, и како се мора предавати, оставив се старог, никаквог начина и опсега у предавању тог важног предмета, основне школе не дају ни довољно припреме за сам предмет, ни довољно развијености умне, без које се српски језик још мање може успешно учити но и сам рачун. Излишно је већ говорити о важности и потреби што бољег и дубљег изучења свог матерњег језика. Да би се пак то постигло, мора се у основној школи дати и већи простор и већи надзор и добре ручне књиге за српски језик. Ипак ће се све спотичати о коренито преустројство основних школа.

Да би доскочио фактичким тегобама, дотични наставник улагао је у толико више труда у тумачењу и изналажењу начина, да предмет ученицима што јасније престаји. Поред свега *веома је потребно да се у I раз. дода још бар један час недељно.*

11. Наставник Ботанике и Минералогije изводио је ученике у поље ради показивања онога, што је у школи предавано. Биље и камење није скупљао. Камење није, вели, скупљао за то, што је школска збирка доста потпуна и што није могао ничега новог наћи. Биљке није скупљао опет за то, што је мишљења, да поред Хербаријума, који завод има, има више користи показивати биљке живе у природи но суве.

Што се тиче питања о реду, којим би се делови „јестаственице“ учили, колегијум је мишљења, да је ученицима, који из данашњих наших основних школа долазе у средње заводе, све једно, а почињали Минералогijом, а почињали Зоологијом, јер колико су им год страни појмови о скривеним минералима, толико су им исто страни и појмови о животињама и биљкама. На основу тога колегијум мисли, да не би било никакве користи од премештања тих предмета час горе, час доле. Главно, што треба учинити, јесте да се преустроје основне

школе тако, да се у њима учи за *дуже време* — јер је престала некадашња потреба, да се што пре дође до „писмених“ људи, а настала јака потреба, да се што мање шарлатана ствара — и темељитије и пространје, да прелаз између предавања и наука из основне школе у средње заводе не буде тако осетан као данас; да су ученици у основној школи потпуно припремљени за науке и њихово пространство у средњим заводима. Онда неће бити потребно кварити ред у предавању „јестаственице“, који сад постоји. Свакако пак биће, по мишљењу колегијума, голема штета, ако се, као што се напомиње, ботаника и минералологија стрпа у један разред. Шта више колегијум је мишљења, да ботаници и зоологији ваља дати још по један час недељно — дакле по 3, место садашња 2. — Ако се могло успети да се завршетком ниже гимназије (4. разреда) добија и завршава извесна округлина у општем знању, завршетком гим. реалке (2. раз.) неће се никако никава целина моћи успешно постићи. Моћи ће се само у тој тежњи учинити уштрб појединим предметима. (У том случају ваљало би сместити у та два разреда и сав рачун и сав српски језик, а то није могућно).

12. Ма да ученици долазе у средњи завод с доста слабо развијеним мишљењем, ипак се из рачуна опажа напредак у колико се обраћа већа пажња на начин предавања. Обраћа се пажња и на усмено рачунање, али због реченог иде доста тешко у I разреду.

13. Наставник земљописа служио се за делове света осим Јевропе српским глобом, српским планиглобом (по Сидову) и физичким мапама Конертотвим, а за Јевропу српском мапом (по Сидову), Ханткеовом и Кипертотвом политичком мапом. За Србију поред најновијих српских служио се и генералном картом Јевропске Турске од Киперта.

14. Ма да је у првој години тешко оценити колика је воља за цртање — у овом се заводу тек у овој години почело предавати — ипак може се рећи, да се за ту вештину показује прилична, истина нерегулисана, воља. Колегијум је мишљења, да би и за тај предмет, који у образовању људском игра знатну улогу, било веће и свесније воље, кад би се и он систематично провео кроз све разреде основне школе, на који би се начин у средњим

заводима и могло оно отпочети на ступњу којем би требало да се отпочне.

Према разлозима г. учитеља цртања колегијум је мишљења, да се цртање слободном руком ради на стигмографичким текама Јов. Кошчића са *три часа* недељно с важношћу, каку је цртање и досад имало, а да се даду по 2 часа недељно за познавање и постројавање геометријских облика и тела. Оцене из овог другог дела цртања ваљало би да важе као и оцене других предмета, који не спадају у вештине. — За краснопис воља је обична.

Воља за друге вештине непозната је, јер се и не предају.

Да се заведе при прва два, а и у целој нижој гимназији, и то у прва два, или три *обавезно* учење корисних заната, колегијум мисли, да би било врло корисно из више разлога. Један од тих разлога је, што у нас и онако нема ни једног завода за занате, а нема ни изгледа, да ће се такви заводи, који су у осталом врло потребни, моћи скоро засебно подићи и то на више места. Други је што би се тиме умањила у опште антипатија школске омладине према занатима, јер би се, кад се они проведу кроз школе и да им се така важност и част, та омладина с њима нехотично опријатељила, и они, који не би били у стању, или не би хтели даље науке учити, одавали би се више на тај производни начин живота, докле су се досад од њега клонили и одавали се већином на непроизводне радове. Трећи разлог: Факат је, да младићи који су учили по 2—3 или 4 раз. средњих школа, не одлазе на занате и за то, што морају по неку годину код свог мајстора бити прави покућари, што се с њима не може да сложи. На овај начин би се то избегло, јер такав младић више би мајстору вредио у радионици, него као покућар, а мал те не би могао одмах имати и понеште плате. *Четврти* разлог је: што би они, који, оставајући науке у II, III или IV раз. гимназија, постају рђави учитељи или општински писари и пискарала, постајали добри и корисни мајстори. Пети је разлог: што би на тај начин у нижим гимназијама бивало увек више ученика, јер би се у њих шилала и она деца, којој су родитељи или старатељи већ наменили занатски живот. — Остале

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

користи, које би од образованијег занатлијског реда биле, лако је увидети.

15. Ни један разред за сад није прооптереван предметима. При распореду предмета на часове гледа се да најуре дођу тежи па за њим лакши предмети, у колико то није поремећено једном наредбом г. министра, да се часови хришћанске науке ставе сви у понедељник и уторник пре подне до 10 сахати.

16. Осим прописаних дана за одмор ослобођавао сам ученике од учења три дана о виноградској берби, после подне на 9. уторник од Божића и после подне на Лазареву Суботу, јер се на оба та дана овде у вароши скупља, по старом обичају, много света, на сабор и весеље. Ну ова два после подне замењују се четвртком после подне.

17. Из предмета, осим веронауке, не бива испитивање сваког часа. Једних се часова задаје, тумачи и пропитује, а других се испитује и оцењује. Сви ученици добијају по више оцена у току двомесечног учења, којих се резултат по пропису своди.

18. Из веронауке, земљописа и цртања (познавања облика) траје испитивање једног ученика на испиту 10 — 15, а из осталих 15 — 20 минута.

19. Задоцњена од школе и цркве није било много.

20. Саветском одлуком кажњено је 11 ученика; у I раз. 7, у II 4.

Најчешће су биле омање казне; ни једна није била већа од три дана затвора. Више пута су давате и задаће да се израде за време затвора.

21. Случајева обичне непослушности, било је; озбиљних пак случајева непослушности, што би било у самој ствари упорство — није било, јер би такви били и строго кажњени.

22. Кабинета при заводу никаквог и нема. Школску библиотеку чиниле су неколике свеске нар. песама и приповедака од В. Караџића, неколики скупштински протоколи и стенографске белешке и нешто других мањих књига. У току ове године изискане су од министарства 4 књиге од Миклошића и 4 од Даничића. Делавем и заузимљивошћу колегијума добивен је од југослов

скадемије знаности и умјетности у Загребу „Rad“

I—L; добивени су од г. Кулаковског професора Велике Школе I, II, III и IV том укуних дела Гоголевих и од г. Николе Крстића и Сретена Л. Поповића понеколико мањих књига. Тим путем — поменути под 3. овог извештаја — привредио је колегијум библиотеци овог завода и у новцу 642 динара за које ће изабран сортименаг научних дела по свима гранама наука за исту приспети посредством самог министарства овамо кроз који дан. На тај начин библиотека при овом заводу биће, на сву прилику, боља, но што је има ма који средњи завод у унутрашњости, осим може бити, гимназије Крагујевачке.

Пошто је што потпунија библиотека неопходна при сваком просветном заводу, колегијум мисли, да је прека потреба, да се изнађе начин, како би библиотеке свију завода просветних могле редовно добијати издања српског ученог друштва, југославенске академије, српске матице, неки од бољих педагошких листова, немачких или француских, знатнија дела и повремена издања појединих корпорација, као задужбине Чупићеве и других и најзад од веће вредности дела појединих писаца, који се броје у представнике појединих грана наука.

Овоме заводу посебно треба да се пошљу сва дојакосња издања српског ученог друштва, јер он нема ни једног, а врло су потребна, као збирка растуреног рада на историји српској и филологији, без које се не могу те науке изучавати, које пак мора да буде према закону о професорским испитима. Даље овом заводу треба да се пошљу сва дела Панчићева и Новаковићева, и уопште сва издања државне штамарије.

Овом заводу требао би један добар атлас биљака, повећи атлас за географију и атлас историјске географије. —

Колегијум професорски радо се користи допуштењем да и сам проговори о питањима, која су по његову мишљењу важна.

Колегијум мисли, да би већ требало учинити крај цепању једног истог предмета на два или више наставника и мењању предмета међу наставницима сваке године. Према томе потреба је, да се и при премештању наставника гледа, да наставник задржи и даље предмете, којима се бавио

скојима се већ бави. Ово ће већ морати и бити с онима, који су обавезни да полагају и који положе професорски испит.

Колегијум је слободан изразити своје мишљење, да је од гимназијских реалака несразмерно мала корист према трошку на њих и према уложеном труду наставничком. Факат је, да су оне слабо посећене с тога, што из њих није отворен пут на више страна, као што је отворен из нижих гимназија, и што према томе имају малу вредност и у очима ученика и у очима родитеља. Што се тиче наставника, за њих је још већа штета, што се ни један не може бавити целим својим предметом или групом, те се јако оназађују. Колегијум и мисли, да су гимназијске реалке само прелазно стање на ниже гимназије и реалке (са 4 разреда). На основу тога савет мисли, да би већ требало приступити томе, и где год се не мисли подићи

нижа гимназија или реалка, да се гимназијске реалке укину.

Што се пак овог места тиче, колегијум мисли, да је неопходно овде подићи или нижу гимназију или реалку. Разлога за то има више. Један је тај, што је овај крај и онако понајвећма запуштен. Други је, што је људима овога краја, већином сиромашнима, тешко шиљати своју децу да настављају науку у другим местима; а не видећи од два разреда никаквих плодних последица, слабо и дају децу у средње заводе.

КБр. 59.

5. Јула 1880

у Књажевцу.

Заступник директора
професор,

Живојин П. Симић.

ИЗВЕШТАЈ

ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА Г. МИЛАНОВАЧКЕ ГИМНАЗИЈСКЕ РЕАЛКЕ О СТАЊУ ШКОЛЕ ЗА 1879—80 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

Господину Министру просвете и црк. дела,

Према распису г. министра просвете и црквених дела од 17 Маја ов. год. Бр. 2273 част ми је поднети ово извешће, у коме су одговори на сва постављена питања, која се на оваке заводе односе.

Сви наставни предмети предавани су по програмима а у границама наставног плана. Програми су прегледани и они немају ништа особено. Предмети су тако распоређени били с њиним материјалом да су при свршетку школске године још једном утврђени и поновљени у главним цртама, тако, да су деца за испит спремна била. Савет ове гимназијске реалке није се бавио званично никаквим специјалним питањем о настави, нити су она у форми решења расправљана. Онако међу собом обавештавали су се наставници о многим ситнијим, ма врло важним питањима из наставе, као: „учењем на памет“, „давањем кућевних задатака“, „задавањем из књиге“ и т. д. Но ова су питања од мање вредности и познатија

су да савет не налази за потребно, да даје на њих одговор.

О тешкоћи предмета имало би се много што шта рећи. За сада нека ми је дозвољено да споменем само оно, што је у истини било. Тако ученици и I и II разреда жалили су се на тешкоћу „науке хришћанске“. На остале предмете, који су одиста куд и камо тежи, нико се пожалио није. Ово је очевидан доказ, да би други предмети ђацима још тежи били, да није од стране дотичних предавача чињено све могуће и улаган огроман труд, те да деца не падну ови предмети одвећ тешки. За што им је пак „наука хришћанска“ тешка била, о томе ћу бити слободан да проговорим малко ниже, онде, где се питам да кажем: „Какав је уплив опажен од науке хришћанске на дух и морал ђака?“ — Из овога очевидно је, да се не може казати, који је предмет најлакши. Не може се казати за то, што сва деца нису подједнако школована, т. ј. код једног учитеља, ни кроз једнаке прилике прошла; а с друге стране опет и за то, што вешт и вичан настав-

ник увек сам собом уноси живот и лакоћу у најсувопарније и најтеже ствари.

Наставни предмети скоро сви, предавани су по ручним штампаним књигама и то :

1., *Наука хришћанска*, у I разреду по књизи: „Црквена историја старог и новог завета“. У II разреду по књизи: „Хришћански катихизис, православно источне цркве, за српску младеж средњих школа. Преведено с руског 61 издања.“

2., *Српски језик*, у I и II разр. по књижицама: „Српска граматика за ниже гимназије и реалке у кнежевини Србији саставио Ст. Новаковић.“ За српски језик служио се предавач и другим одаранијим делима из наше књижевности. Ученици оба разреда имали су као ручну књигу за српски језик „Српску читанку“ од Ст. Новаковића.

3., *Земљопис*, предаван је и у I и у II разреду по књизи: „Географија за средње школе, израдио Драгашевић.“

4., *Немачки језик*, у I разр. деца су имала као ручну књигу: „Немачки буквар, за I разр. гимназија и реалака.“ Овом су се књигом користила деца, док су научила тачно да читају и да пишу, а дотле су је и прешли сву у накрс. За тим је оно друго време употребљено на изучавање језика, по лекцијама и материјалу, које је сам предавач овог предмета удесио за учење У II разреду свршен је „Траут“ и израђени су по два пут сви задаци у њему, па су онда деца читала прве три главе на немачком језику из „Новог завета“. И ове три главе из еванђеља преведене су и материјал у њима обрађен онако, како то тражи научна педагогија да се уче и предају страни језици.

5., *Рачун*, предаван је слободно без књиге. Деца су имала као ручне књиге рачуницу од Мочника. Али предавач рачуна одузео је свој деци ове књиге, па је по програму сам бирао и удешавао материјал (задатке) и прелазно оно што је прописано. Деца су имала само свешчице у које су бележила у изводу (системи) оно што су ново научила, са по једним задатком за оно правилно. Сем овога сваки је ученик имао књижице (свеске) у којима је домаће задатке радио. Књиге

су узете ђацима из многих разлога, који се не могу овде набрајати. Најглавније је то, да је предавач овог предмета био а priori тврдо убеђен, да ће се већи резултат постићи, ако се буде учио без књиге рачун, и, ако се он буде трудио и спремао да као жива књига замени мртву рачуницу.

6., *Биљарство и наука о ископима*, предавање су обе по књигама, које су према Дру А. Покорноме израђене за наше школе од г. Ј. Пецића. У овим двама дисциплинама врло се мало оступало од ручних књига.

Диктирања није било сем мало нешто из „Српског језика“ и то из првог дела граматике. Из осталих предмета није ништа диктирано, до што су по неке и неке ствари, до којих се дошло у школи као правилâ и резултатâ из рачуна, немачког језика и т. д. прибележаване од ученика у њине свешчице, без диктирања, — већ онако слободно како је сваки умео. Деца су сва имала уза сваку ручну књигу и сашивену књижицу у коју су бележили есенцију онога што је на часу пређено са голим појмовима (скелетом) од садржине. Ово је покушај да се уведе у наставу „Задаћна књига — Aufgabenbuch“ као најпапетније средство за памћење и репетицију.

Из „Српског језика“ и „Рачуна“ давани су задаци најмање по један пут недељно и то редовно. Из Немачког језика давани су редовно четири пута недељно у сваком разреду. Из осталих предмета, са задацима било се штедљиво и давани су кад је баш очевидна потреба била.

Ево по неки задатак из неких предмета :

Из Рачуна: Како стоји грам према драму и обратно, кад килограм има 312.5 драма а ока 400 драма? (I разр.)

Неки коњаник пређе за сат $\frac{5}{8}$ миље, за које ће време 30 миља прећи? (II разр.)

Колико треба квадратних плоча (плоча у четврт) од једног десиметра, те да се патеше један трг, који је дугачак 105.2 м. а широк половину дужине своје?

Колико ће се пута окренути точак неких кола од Милановца до Чачка, кад је одстојање ове две вароши 15 километара, а пречник точка износи 2.35 м. (II разр. из раздомака).

Из Немачког: „У трећој глави новог завета пише, како је Јован Крститељ крстио Исуса Христа. То се прича овако: Св. Јован Крститељ беше прво

у пустињи. Из пустиње дође он у Галилеју на онда на реку Јордан. Он проповедаше свуда. К њему долазаше народ из вароши Јерусалима, из Галилеје и из свих земаља око Јордана. К њему дође старо и младо, богато и сирото, велико и мало: старци, жене, деца и девојке. Сви ови људи исповедивше своје грехе и Јован их Крститељ кршћаваше са водом.“ (Ово је српски диктат, који ученици из II разр. имају да преведу код куће као задатак).

Из земљописа: „За што се клима у Азији битно разликује од климе у Јевропи, и за што је клима у Азији онако различна т. ј. неједнака на појединим местима?“ (I разр.)

Кроз које земље протиче Дунав и која се доњих и колико користи Дунавом? (II разр.)

Из минералогје: Који су ископи преставници тврдоћа у скали тврдоће? Како стоје цене злата, сребра и платине међу собом, са примером једним? Колико има кристалних система? Чиме се разликују прве три системе међу собом и који ископи долазе у њих као преставнице (репрезентанти)?

Из биљарства: Које биљке цветају у месецу Мају? Од којих се биљака једе корен? Шта се зове културно биље и које биљке долазе овде? etc.

Поправка задатака вршена је по распису од 19 Децембра 1866 г. бр. 3712. Где је требало и кад се могла да врши коректура задатака боље и савременије, она је и вршена. Тек махом није ни из једног предмета учињена ни најмања омашка о горњи распис. Шта више чињено је више но што се тражи.

Од предавања науке хришћанске није опажен уплив на дух и морал ђака. Није опажен, нити ће се игде опазити, докле се год овако буде предавала наука хришћанска. Да је ово овако, сведочи нам сав наши нови појас. Са каквим хришћанским знањем и врлинама излази он из школе? Ово не треба коментарисати, то сви знамо. Ништа више, но се само сетимо, како је ишло наше хришћанско (религиозно) образовање. Наша омладина прође кроз школу учећи 10—12 година науку хришћанску па на свршетку свог школовања ни стече толико хришћанске смерности и трпљивости религиозне, да не говори бар људима који верују, да не говори њима, како је цела зграда божанства пука паучина, исплетена маштом човечијом. Може се често, и то врло често, наћи школован човек где безазорно без аргумената негира најделикатније и најзамршеније ствари, на којима су се кршили и

сатирали толики ђенијални мислиоци целог света. Рекао би неко, да је ово напредак; да је ово превата или јачи утицај оних наука, које стоје у опречи са науком хришћанском, — на образовање и правац мишљења код омладине. Али све је пре, а ово није. А ако случајно и где јесте, онда је сам систем предавања науке хришћанске наопослен. Ово ће и бити; и све што се не виђа никаква успеха од учења науке хришћанске, крива је сама система науке хришћанске, како се она по нашим школама предаје.

Да кажем у кратко: шта не ваља у предавању науке хришћанске и како би га требало заменити бољим

Прво и прво, данашње књиге из којих се „учи“ наука хришћанска треба истурити из школе. Са истурањем књига ослободила би се школа с једне стране катехетичне методе, која се најупорије повлачи у овом, овако важном предмету; а која је је осуђена науком на изгнанство. С друге стране пак и сами наставници науке хришћанске — ма колико неуди и невешти — навикли би се лакше на паметнију методу, кад само нису оваким књигама (и формама) везани. За потврду овога ево само два питања и одговора из „хришћанског катихизиса православне грчке цркве“, који се учи у II разр. средњих школа.

„Пит. Какав одношај има ова праодредба Божја према свима људима у опште, а какав према појединим људима на по се?“

„Одг.“ Бог је све људе одредио за блаженство, на с тога је заиста свима и даровао предушређујућа благодетна и поуздана сретства, помоћу којих сви људи могу достићи блаженство; на по се одређени су за блаженство они људи, који драговољно примају благодет, коју бог дарује, и који употребљавају она сретства, коју су дарована нама за спасење, и који у животу своме оним путем иду, који је Бог показао као пут који води блаженству.“ (34 стр.)

„Пит. Шта значи веровати у цркву?“

„Одг. Веровати у цркву значи, смерно частвовати истиниту христову цркву и покоравати се њеном учењу и заповестима, са уверењем, да се у њој находи, управља и дејствује спасавајућа благодет коју излива једина вечна глава цркве Господ наш Исус Христа.“ (64 стр.)

Ако и први и други одговор разумеју ученици у II разр., онда се они слободно могу звати доктори теологије. Ја, искрено да признам, не разумем смисао, ова два одговара. А како је ђацима, кад морају

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ово све на памет да науче?! Па сав Катихизис кипти са оваким питањима и одговорима. Од хришћанства нема у њему бозна шта. У њему има читава полемика у форми питања и одговора са којима се философира и препије о стварима, које не требају апсолутно ништа ни једном ђаку; и које и немају никакве свезе са хришћанском науком. . . Износити у Катихизису сва сумњичена појединих секта у неке и неке догме; све препирке светих отаца, утиче само рушећи на дух младићски а никако „сокрушавајући“ и „сазидавајући“ га.

Да је ручна књига удешена другше у форми приче (као еванђеље), онда би се садржина могла слободно да прича. Овако се савршено мора научити на памет. Поврх свега овога, оно се мора научити на памет, што се не разуме . . . и што је онако метафизичко догматичним језиком написано. Ђак остаје ладан и пасиван цитирајући најбожанскије истине. Он само мисли на књигу из које је ово на памет научио без разумевања.

Нашим школским књигама раскинуто је свето писмо као историјска целина. Са светим писмом упознају се ђаци тек онда, кад наиђу на њега у историји, као на један од најдрагоценијих споменика древности човечанске; — као на један најславнији културно-историјски монумент!

Да се све ове мане и недостаци избегну требало би:

Унети праву науку хришћанску у школу, а избацити из ње догме и историју цркве. Догмама није место у школама основним и средњим, а историји је цркве место у историји општој или уз догматику на факултету теолошком. Правој науци хришћанској еванђеље је основа. Еванђеље дакле у школу, са онако дивним језиком српским. Кад и како треба почети са еванђељем, то су ствари друге, које треба педагози да рашчисте. Ја их овде нећу помињати, но само наглашавам: да кроз св. писмо, и то онако цело целцито како је оно — а не чупкати из њега без икаквог реда цитате и доказивати догме — треба омладину увести у храм, где царују вечне идеје хришћанства. . . На овај начин могуће је лакше измирити несугласице из науке хришћанске са осталим наукама у бујном добу младићском; док оне у зрелијем добу, саме

по себи не отпадну, а у души остану чисте хришћанске истине са стојичким врлинама и карактером.

Науци хришћанској треба поклонити више збиљске студије, и прицитати људе педагоге, којим начином треба удесити до ситница материјал за предавање науке хришћанске, па да се њен благовторни утицај осети и примети у сваком делу и раду школована човека.

Катехетичну методу треба избацити из школе, па истине хришћанске или у ширем смислу религију учити у форми приче са разумевањем и применом и примерима из самог живота, у коме је пуно и хришћанских и нехришћанских дела. Онако је учити, како ју је Христос учио!

Идеја водиља код овог, као и код сваког другог, треба да је она истина, по којој човек у развићу свом прелази у главном кроз све оне мене, кроз које је прошао и културни род људски, доспев до оваког стања културе и цивилизације. О овај принцип научне педагогије не сме се нигде, а најмање у науци хришћанској да огрешити.

Мислим, да сам с ово неколико речи макар напоменуо правац, којим би требало ударити те да се жељена сврха постигне. —

Српски језик предаван је по прописаним књижицама, као што је горе споменуто. Особитих тешкоћа није било, мањ то, што је деци често тешко било разумети мене (историју) облика. За старије — пропале — облике служио се предавач српског језика делима наше старије књижевности, у којима су сачувани облици онаки цели, какви се вели, да су негда били.

Ако би се хтео бољи напредак у српском језику да постигне, добро би било да се, почев од основне школе обрати више пажње на правилно писање, читање и разумевање самог језика. Да се место граматике, која се много без примене учи, деца дотле доведу, да владају српским језиком. Требало би гледати, те да ученици више знају о простој и сложеној реченици, о подмету и прироку, о пунктацији, о стилу самом. . . . итд. Тек онда би се могла предузети научна анализа облика и целог језика са куд и камо већим успехом. Овако знање из српског језика, било би згодно, да олакша учење и разумевање страних језика, који се почињу одма у првим разредима средњих школа.

За стране језике требала би читанка. И самим почетницима важила би она много. Или место ње, — што је према нашим наставницима још боље — одредити или прописати које чланке треба за немачки језик обрадити и изучити са ђацима. Том приликом требало би навестити невичнима и како би требало одређени материјал прећи, те да он буде лако а сигурно примљен од ученика. Тако се у овом заводу радило, пошто се свршило оно што је законом прописано, и, резултат је чудесан!

За природне науке као учила, употребљаване су збирке и природа сама. За науку о ископима, збирка ископа од Фрича из Прага а, за биљарство, хербаријум послан од министарства просвете. Ђаци су извођени у природу често, кад год је потреба била. Биља и камења скупљено је из околине, ал' у тим збиркама нема ништа ново по оно, што се и у разним збиркама налази, које су сад поменуте.

Минералогiju и ботанику требало би оставити онде где су. Само би требало обратити већу пажњу на практичну употребу од оног што се учи, место онако заступљене систематике. Требало би и материјал смањити тако, да оно само буде заступљено, што се сматра као преставник реда или фамилије и, што има важнију употребу. У минералогiji добро би било, да се више што рече о постању наше земље до данас, а да се кристалографија ограничи на најнужније представнике. Ово највише из тога разлога, што се ове две науке још једном у средњим школама уче. У осталом завод овај мисли да и није компетентан да да баш меродавно мишљење у овом питању.

Напредак из рачунице веома је приметан. Као најучљивији напредак од рачуна тај је, што се деца почињу више да интересују за задатке из рачуна, нарочито за решавање из главе интересантних ал' потезних задатака.

Да се рачунском нужношћу, која је у бројним односима изражена утиче га мишљење, на логику спекулативне маште, о томе не треба ни да говорим; — само кад рачун постане мио и лак предмет.... Само је био један ђак из I разр. ужасно слаб из рачуна, нарочито из усменог рачунања. Ово је отуда, што је све рачунао на памет а у одсуству памети, и што је одма почео да

рачуна са цифрама и то, са апстрактним неименованим цифрама... А иначе је ђак осредњег дара. Школа га је потпуно отргла од света и живота и увела га у нов свет, у свет у ком се он збунио и који га је претрпао. На усмено рачунање обраћа се много већа пажња но на писмено. Успех је како се само пожелети може.

При предавању земљописа служио се предавач Кипертовим физикалним картама, планиглобом, глобом и политичком и физикалном мапом Јевропе. Ове су мапе добре, нарочито Кипертове, али би добро било, кад би се поред ових чисто физикалних карата имале и политичне у исто време. Предавач се служио још и школским атласом од Лихтенстерна и Лангеа у 45-карата, којим се служе ученици средњих школа у Саксонској, и у коме су сви делови географије заступљени. Ученици нису нарочито извођени поћу под ведро небо, да им се на небу показује.

Краснопис, гимнастика и цртање предавани су драговољни од наставника ове реалке. Деца су показивала увек доста и сувише воље за ове вештине. Нарочито у цртање и у гимнастику уложили су велики труд и стрпљење да што више науче. Једва су чекала кад ће доћи часови ове две вештине.

Ни од какве штете, но само од користи било би, ако би се обавезно завело у два нижа разреда реалака и гимназија вежбање у најнужнијим занатима. Не би згорег било, кад би се ово и у старијим разредима продужило. Наша школа требала би сваког толико да спреми, да може или са вештином којом или са занатом или ма чим што није наука у строгом смислу ове речи, да заради леба ма где у свету.

Пази се врло много, које ће часове предмети да заузму. озбиљном добу дана и предмете озбиљне. Природним наукама часове на крају, како би се могло у екскурзију. Вештинама часове после подне итд.

Ванредни дани одмора нису ђацима давани. Изостао је само I дан један предавач због слабости и три дана са одобреним осуством. Деца су давани писмени задаци за време часа; или их је један од ђака по упутству наставника пропитивао о ономе што је задато било.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ученици су испитивани редовно сваког часа и добијали су месечну главну оцену. У осталом овде је мали број ђака био па су сваког другог часа говорили; — а више пута сви на једном часу буду пропитани.

Испитивање на испиту трајало је у средњу руку 12—15 минута.

Задочњена од школе и цркве није ни било.

Одлуком професорском није кажњен ни један ученик. Сва се казна састојала у томе, што онај који није знао задатак, морао је да научи или на часу у школи од другова; или је остао после школе са предавачем дотичног предмета. Такав ђак морао је да остане у школи са предавачем све док не научи оно, што није знао. Чим научи иде кући. Ако је један исти ђак више пута уваћен да не зна лекцију, онда је поред горње практике добијао писмене и усмене задатке, поред редовних лекција у школи....

Озбиљних случајева непослушности није било.

Кабинет и библиотека овог завода са свим су нови, као и сам завод што је. Библиотеке нема

скоро никакве, а у кабинету имамо оно, што нам је као почетницима најужњије. Што год имамо од библиотеке и кабинета, то нам је све послало министарство просвете. За ову прву годину зграда је приватна својина и општина је плаћа. Прошле (сад) школске године добро нас је послужила. У овој се вароши у опште са зградама намиче. Ако број ученика у новој школској години не порасте рапидно, онда ће се моћи да живи и у идућој години. Иначе треба ће већи локал. Намештај је у овој згради сиротињски, као што је и сама општина. Добро би било, кад би се могла позиција „за огрев и канцеларијске трошкове“ да повећа у новом буџету.

Бр. 46

10 Јула 1880 г.

Г. Милачовац.

Заступник управника

Миленко Марковић

СУПЛЕНАТ.

ДЕСЕТНИ РАЗЛОМЦИ

Удешено за предавања у средњим школама

(Наставак)

Х

Д е љ е њ е

І

Усмено

1. Колики је десети део од 40? (4). А од 8? (0,8). А од 48? (4,8).

2. Колики је десети део од 8 десетина? (Десети део од 1 десетине износи 0,01; а десети део од 8 десетина мора изнети 8 пута више, т. ј. 8 стотих делова = 0,08).

3. Колики је десети део од 4,8? (Десети део од 4 целине износи 4 десетине, а десети део од 8 десетина износи 8 стотих делова; према томе десети део од 4,8 = 0,48).

4. Колики је десети део од 0,48? (Од 4 десетине десети је део 4 стота дела, а од 8 стотих десети је део 8 хиљад. делова; дакле, десети део од 0,48 износи 0,048).

5. Шта се види из свега овог? (Кад се цео број дели с 10, онда н. пр. место десетица делењикових имамо у количнику јединице; место јединица имамо десетине; а кад се десетни број дели с 10, онда место десетина имамо стоте, а место стотих делова имамо хиљадите делове. Исто тако имали бисмо место хиљадитих десетотхиљадите делове и т. д.).

6. Колики је стоти део од ?800 (8). Од 80? (0,8). А од 8? (0,08).

7. Колики је стоти део од 880 ? (8,8). А од 888 ? (8,88).

8. Колики је стоти део од 45 ? (Од 40 је стоти део 0,4, а од 5 стоти је део 0,05 ; дакле 100-ти део од 45 = 0,45).

9. Колики је стоти део од 6 десетина ? (Стоти део од 1 десетине износи 1 хиљадити део, почем се свака десетина мора поделити на 100 једнаких делова, а стоти део од 6 десетина мора бити 6 пута већи, т. ј. 0,006).

10. Колики је стоти део од 6,6 ? (Стоти део од 6 целина чини 6 стотих, а стоти део од 6 десетина износи 6 хиљадитих ; дакле, 100-ти део од 6,6 = 0,066).

11. Колико је десети део од 4 десетине ? (4 стота дела). А колики је стоти део од 4 десетине ? (Кад десети део од 4 десетине износи 0,04, онда стоти део мора бити још 10 пута мањи, т. ј. место 4 стота дела имаћемо 4 хиљад. дела). Колики је хиљадити део од 4 десетине ? (Почем је сад делитељ још 10 пута већи, то количник мора бити још 10 пута мањи, т. ј. место 4 хиљад. дела имаћемо 4 десетохиљ. дела).

12. Шта се види из овога ? (Кад се неки број — био цео или десетни разломак — дели са 100, онда место стотина дељеникових имамо у количнику јединице, место десетица имамо десетине, место јединица имамо стоте делове ; место десетина имамо хиљадите делове ; а место стотих делова имамо десетохиљадите делове. Исто тако имали бисмо место хиљадитих делова дељеникових стохиљадите, место десетохиљадитих имали бисмо милијуните делове и т. д. Број делова — као цифра — остаје исти, само су — разуме се — други, мањи делови у количнику но што су у дељенику).

13. Колики је пети део од 400 ? (80). Од 40 ? (8). Од 5 ? (1).

14. Колики је пети део од 5 десетина ? (1 десет.).

15. „ „ „ „ „ 5 стот. дел. ? (1 стот. део).

16. „ „ „ „ „ 5 хиљад „ ? (1 хиљад „).

17. Колики је 5-ти део од 5 целина и 5 десетина ? (1,1).

18. Колики је 5-ти део од 45 стотих делова ? (9 стот. делова).

19. Колики је 5-ти део од 75 хиљад. делова ? (15 хиљад. делова).

20. Колики је 5-ти део од 95 десетохиљ. делова ? (19 десетохиљад. делова).

21. Шта се види из ових задатака ? (У количнику излазе онакви исти делови, какви су задати у дељенику, само што су 5 пута мањи, т. ј. и у количнику имамо десетина, стотих, хиљадитих и др. делова, као што их има и у дељенику, само се број делова — т. ј. цифра — мења).

22. Неко има годишње зараде 4695,25 дин. Одатле уштеђује 10-ти део. Колико је то ?

23. У једном бурету има 455,25 литара вина. Одатле се оточи 100-ти део једног дана. Колико је то ?

24. Неко потроши за недељу дана 63,84 динара. Колико долази на дан ?

Писмено

25. Колико чини :

$$458,5 : 10 = ?$$

$$458,5 : 100 = 4,585.$$

$$2356,4 : 10 = ? (235,64).$$

$$2356,4 : 100 = ? (23,564).*$$

$$5675,2 : 100 = ?$$

$$5675,2 : 1000 = ?$$

26. Колико је :

$$4,2 : 10 = ? (0,42). \quad 42,25 : 100 = ? \quad 613,45 : 1000 = ?$$

$$5,3 : 100 = ? \quad 5,76 : 100 = ? \quad 2,36 : 1000 = ?$$

У оваквим случајима, где у дељенику нема као целбна или иначе онолико цифара, за колико би према делитељу требало десетну запету померити, морају се та места у количнику попунити нулама.

*) Према објашњењу, које смо за усмени начин рачунања изложили, јасно је, да ће од хиљада постати стотине, од стотина десетице, од десетица јединице, од јединица десетине, од десетина стоти делови, кад је делитељ 10, т. ј. да ће се десетна запета померити у количнику за једно место у лево. Кад је делитељ 100, 1000 и т. д., онда ће се десетна запета померити за два, три и т. д. места у лево.

27. Колико је:

$675,5 : 5 = ? \quad 4085,175 : 5 = ?$

$369,6 : 3 = ? \quad 6045,45 : 15 = ?$

$492,96 : 12 = ? \quad 8470,168 : 14 = ?$

$374,66 : 11 = ? \quad 7254,288 : 18 = ?$

28. Израчунај, колико је:

$4,3 : 1000 = ? \quad 5,9 : 10\ 000 = ?$

$0,9 : 1000 = ? \quad 0,9 : 10\ 000 = ?$

$0,25 : 1000 = ? \quad 0,24 : 10\ 000 = ?$

$0,09 : 1000 = ? \quad 0,04 : 10\ 000 = ?$

29. Колико чини!

$8456,9 : 1\ 000\ 000 = ?$

$456,9 : 1\ 000\ 000 = ?$

$56,9 : 1\ 000\ 000 = ?$

$6,9 : 1\ 000\ 000 = ?$

$0,9 : 1\ 000\ 000 = ?$

$0,09 : 1\ 000\ 000 = ?$

$0,009 : 1\ 000\ 000 = ?$

30. Израчунај, колико чини:

$2765,46 : 100 = ? \quad 569,4 : 100\ 000 = ?$

$2796,58 : 1000 = ? \quad 0,4 : 100\ 000 = ?$

$5887,58 : 29 = ? \quad 734,25 : 10\ 000 = ?$

$144,72 : 36 = ? \quad 7296,48 : 24 = ?$

$432,108 : 54 = ? \quad 0,56 : 28 = ?$

II

Усмено

1.

1. У једном бурету има 0,8 ектолитра вина. Одатле се продаје дневно по 0,2 ектолитра. За колико ће се дана продати све вино из бурета? (2 десетине у 8 десетина налазе се 4 пута; дакле за 4 дана).

2. Неко је купио 0,75 Ел. рума и преручио у флаше које хватају по 0,01 Ел. Колико му флаша треба? (1 стоти део у 75 стотих делова ектолитра налази се 75 пута; треба му дакле 75 флаша).

3. Колико се пута налазе 3 десетине у 9 десетина? (3 пута).

4. Колико се пута налази 5 стотих у 75 стотих делова?

5. Које је веће: 0,108 или 0,012? — Колико је пута веће 0,108 од 0,012?

6. У једног човека има 0,65 динара. За те наре купи неколико кутија палидрваца, од којих свака стаје по 0,03 динара. Колико ће кутија палидрваца добити за 0,65 динара? (Почем 1 кутија палидрваца стаје 0,03 динара — 3 дин. наре — то колико се пута по 0,03 дин. налази у 0,65 дин. — 65 д. пара — толико ће добити кутија палидрваца. 0,03 дин. налази се у 0,65 дин. 13 пута. Дакле ће добити 13 кутија палидрваца).

7. Колико пута иде:

$0,4 \text{ у } 0,8 = ? \quad 0,03 \text{ у } 0,75 = ?$

$0,04 \text{ „ } 0,08 = ? \quad 0,006 \text{ „ } 0,096 = ?$

$0,004 \text{ „ } 0,008 = ? \quad 0,007 \text{ „ } 0,147 = ?$

8. Које је веће: 0,5 или 0,2? (5 десетина веће је од 2 десетине). Колико пута? (2 дес. налазе се у 5 десетина $2\frac{1}{2}$ пута = 2,5).

9. Један човек купи једном 0,68 товара масти. Месечно троши по 0,08 товара. Колико ће му месеци трајати та маст? (8 стотих у 68 стотих налази се 8 пута и претичу 4 стога дела. 4 ст. дела спрам 8 ст. делова чини половину. Дакле, 8 стотих у 68 стотих налази се $8\frac{1}{2}$ = 8,5 пута. Трајаће му дакле 8,5 месеци).

10. Колико се пута налази:

$0,2 \text{ у } 0,7 = ? \quad 0,002 \text{ у } 0,005 = ?$

$0,04 \text{ „ } 0,06 = ? \quad 0,002 \text{ „ } 0,065 = ?$

$0,04 \text{ „ } 0,18 = ? \quad 0,002 \text{ „ } 0,365 = ?$

2.

1. Колико износи у десетинама 2,4? (2 целине чине 20 десетина; 20 десет. + 4 десет. = 24 десетине). Колико се пута може одатле одвадити по 6 десетина? (6 десет. у 24 десет. налази се 4 пута).

2. Колико се пута налази:

$0,8 \text{ у } 4,8 = ? \quad 0,14 \text{ у } 1,68 = ?$

$0,3 \text{ „ } 16,5 = ? \quad 0,006 \text{ „ } 6,006 = ?$

$0,04 \text{ „ } 8,16 = ? \quad 0,012 \text{ „ } 12,108 = ?^*)$

3. У једну кошуљу иде 0,8 метра. Колико ће кошуља изићи из 14,4 метра?

*) Последњи задатак решиће се усмено овако: 12 целина чини 12 000 хиљадитих делова, јер 1 целина износи 1000 хиљад. делова. 12 хиљадитих делова налази се у 12000 хиљад. делова 1000 пута. Још ваља израчунати, колико се пута 12 хиљадитих делова налази у 108 хиљ. делова. То је 9 пута. Свега дакле чини: $0,02 \text{ у } 12,108 = 1009$ пута.

4. У једну флашу стаје 0,95 литра. Колико треба флаша за 6,65 литра неке течности?

3.

1. Колико се пута налазе по 2 десетине у 2, 3, 4, 5, 6 целина? (У 2 целине има 20 десетина; 2 десетине у 20 дес. налазе се 10 пута. У 3 целине има 30 дес.; 2 дес. у 30 дес. налазе се 15 пута. Итд.).

2. У једној се кући троши дневно по 0,8 Кг. масти. Колико ће дана трајати један ђун масти, који хвата 12 Кг.?

3. За 0,45 динара може се купити 1 флаша пива. Колико се флаша пива може купити за 9 динара?

4. У један лонац може да стане 0,125 Ел. воде. Колико би требало таквих лонаца за 5 Ел. воде?

5. Колико се пута налази :

$$0,9 \text{ у } 9 = ? \quad 0,005 \text{ у } 13 = ?$$

$$0,06 \text{ „ } 12 = ? \quad 0,065 \text{ „ } 13 = ?$$

$$0,16 \text{ „ } 96 = ? \quad 0,018 \text{ „ } 72 = ?$$

4.

1. Које је веће: 1 целина или 0,01? — Колико је пута мањи 1 стоти део од 1 целене? (100 пута). Колики је стоти део спрема 1 целине? (1 стоти део). Колико се пута дакле налази 1 целина у 0,01? (0,01 пута).

2. Колико се пута налази 5 целина у 0,01? (Почем 5 целина чини 500 стотих делова, и почем је 500 стотих делова 500 пута веће од једног стотог дела, то се и 5 целина не може у једном стотом делу налазити ни један пут, већ неколико пута мање од 1 пут. Кад бисмо имали да с 1000 стотих делова поделимо 1 стоти део, имали бисмо у количнику 1 хиљадити део = 0,001; овако пак, кад је делитељ 2 пут мањи, имаћемо у количнику не 1 хиљад. део већ 2 хиљад. дела = 0,002. Дакле: 5 целина у 0,01 налази се 0,002 пута).

3. Један ђак има да препише 5 табака. Он је преписао само 0,4 табака. Колико је то спрема целог посла? $\frac{4}{50} = \frac{8}{100} = 0,08$; дакле, преписао је 8 стотих делова од читавог посла. ?

4. Један суд хвата 8 литара. Једном се изручи у њ 0,4 литра. Докле је суд напуњен? (Четири десетине литра мање су од 0,8 литара 2 пут, а од 8 литара или од 80 десетина литра морају бити 20 пут мање. Према томе у количнику мора бити такав број који је 20 пута мањи од 1, а то је 5 стотих = 0,05. Дакле, онај суд биће напуњен за 0,05 од своје запремине, јер на 1 стоти део суда долази 0,08 литра, а на 5 стотих делова суда доћи ће 40 стотих делова литра, т. ј. 4 десетине литра).

5. Колико се пута налази:

$$0,2 : 4 = ? \quad 0,3 : 5 = ?$$

$$0,3 : 3 = ? \quad 0,03 : 5 = ?$$

5.

1. Колика је половина од 12,8? (Од 12 целина половина је 6 целина, а од 8 десетина половина су 4 десетине; дакле половина од 12,8 износи 6,4).

2. Колико је четвртина од 12,8?

3. Колика је трећина од 15,9? од 6,09?

4. За 8 ока масти плаћено је 11,60 динара. Пошто је 1 ока те масти? (1 ока мора бити 8 пута јевтинија. Осми део од 11 динара износи 1 динар и претичу 3 динара. Ова 3 динара ваља претворити у стоте делове. То чини 300 стотих делова. К томе ће се додати оних 60 делова (из дељеника) и биће 360 стотих делова. Осми део од 360 — од $320 + 40$ — чини 45 стотих делова. Дакле, 1 ока масти стаје 1,45 динара).

5. Седморица има да поделе 84,63 динара. По колико долази на једнога?

6. За 9 дана потрошено је у једној кући 50,4 литра вина. По колико је литара вина дневно трошено?

7. Колико се пута налази:

$$8 \text{ у } 120,32 = ? \quad 6 \text{ у } 43,2 = ?$$

$$9 \text{ „ } 72,108 = ? \quad 12 \text{ „ } 51,6 = ?$$

8. Десеторица имају да препишу 3,5 табака. По колико долази на једнога? (3 целине и 5 десетина чини 35 десетина. Десети део од тога чини 3 десетине и 5 стотих делова = 0,35).

9. Један човек потроши за 5 дана 4,25 динара. По колико је трошио дневно? ($4,25 = 425$

стотих делова од динара. 5-ти део од тога износи 85 стотих = 0,85 динара).

10. Колико се пута налази:

$$\begin{array}{ll} 6 \text{ у } 5,4 = ? & 8 \text{ у } 6,24 = ? \\ 8 \text{ „ } 6,4 = ? & 9 \text{ „ } 8,46 = ? \end{array}$$

6.

1. Један суд хвата 0,9 литра, а други 1,5 литра. Колико би течности из већег суда стало у мањи? (1,5 л. = 15 десетина литра. Да први суд хвата 9 литара -- место 0,9 литра --, он би онда био 6 пута већи од другог суда. Овако пак како је 10 пута мањи, мора износити 0,6 од већег суда).

2. Колико се пута налази:

$$4,5 \text{ у } 0,9 = ? \quad 2,5 \text{ у } 0,5 = ?$$

7.

1. У једном бурету има 66 литара вина. Одатле се троши дневно по 4,4 литра. Колико ће дана то трајати? (66 литара чини 660 десетина литра, а 4,4 литра чине 44 десетине литра. 44 дес. у 660 десет. налази се 15 пута. Дакле, трајаће 15 дана).

2. 1 Кг. ајвара стаје 12,5 динара. Колико ће се добити за 5 динара? (Колико је пута 5 д. мање од 12,5 дин., толико ће се делова килограма ајвара добити. У 5 дин. има 50 десетина, а у 12,5 дин. има 125 десетина. Кад би место 50 десетина било 500 десетина, онда би тај број био 4 пута већи од 125 десетина; овако, како је 10 пута мањи од 500, мора место 4 пута бити само 0,4 пута већи, т. ј. само 0,4 износити од већег броја. Дакле, за 5 динара добиће се 0,4 Кг. ајвара).

3. Колико се пута налази:

$$\begin{array}{ll} 2,4 \text{ у } 12 = ? & 3,6 \text{ у } 28,8 = ? \\ 3,6 \text{ „ } 18 = ? & 4,8 \text{ „ } 2,4 = ? \\ 4,5 \text{ „ } 36 = ? & 3,5 \text{ „ } 1,4 = ? \end{array}$$

8.

1. У једнога има у кеси 14,4 динара. Сваки дан троши по 2,4 динара. Колико ће му дана то трајати? (14,4 = 144 десетине. 2,4 = 24 десетине. 24 дес. у 144 дес. налазе се 6 пута. Дакле трајаће му 6 дана).

2. Један човек троши месечно 5,4 Кг. масти. Има у кући ђуп који хвата 13,5 Кг. Кад се тај ђуп напуни машћу, колико ће времена трајати? (13,5 = 135 десетина. 5,4 = 54 десетине. 54 дес. у 135 дес. налази се 2 пут и претиче 27 десетина, које спрам 54 десетина чини управо половину. Дакле, тај ђуп масти трајаће 2,5 месеца).

3. Колико се пута налази:

$$\begin{array}{ll} 2,8 \text{ у } 19,6 = ? & 3,4 \text{ у } 5,1 = ? \\ 4,3 \text{ „ } 25,8 = ? & 2,8 \text{ „ } 1,4 = ? \\ 2,5 \text{ „ } 8,5 = ? & 3,2 \text{ „ } 1,6 = ? \end{array}$$

Писмено

1.

1. Подели: $0,126 : 0,009 = ?$

$$\begin{array}{l} 0,126 : 0,009 = \frac{126}{1000} : \frac{9}{1000} = 126 : 9 = 14. \\ \text{Или: } 0,126 : 0,009 = 126 : 9 = 14. \end{array}$$

2. Колико се пута налази: $0,008 \text{ у } 0,209$?

$$\begin{array}{l} 0,209 : 0,008 = \frac{209}{1000} : \frac{8}{1000} = 209 : 8 = 26\frac{1}{8}. \\ \text{Или: } 0,209 : 0,008 = 209 : 8 = 26,125. \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 49 \\ \underline{10} \\ 20 \\ \underline{40} \\ == \end{array}$$

Као што се из овог рада види, десетни разломци деле се десетним разломцима с једнаким именитељима, кад се дељеник подели делитељем. Ако је делитељ мањи од дељеника и потпуно се неколико пута налази у дељенику, онда у количнику излазе цели бројеви. Ако ли се делитељ не налази потпуно у дељенику, онда оно што остане има се претворити прво у десетине, па ако и од ових остане који остатак, онда у стоте делове, па ако и од ових што претекне, онда у хиљадите делове, и т. д.

3. Колико се пута налази: $0,25 \text{ у } 0,05$?

$$\begin{array}{l} 0,05 : 0,25 = \frac{5}{100} : \frac{25}{100} = 5 : 25 = \frac{5}{25} = \frac{1}{5}. \\ \text{Или: } 0,05 : 0,25 = 5 : 25 = 0,2. \end{array}$$

У оваквим случајима, кад је делитељ већи од дељеника, у количнику не може излазити ни цео ни мешовит број, него се додавањем нула у дељенику мора деоба извршити.

14. Подели: $67,00734 : 8 = ?$

$$67,00734 : 8 = 8,3759175.$$

$$\begin{array}{r} 30 \\ \hline 60 \\ 47 \\ \hline 73 \\ 14 \\ \hline 60 \\ 40 \\ \hline = \end{array}$$

У оваквим случајевима, кад иза последњега дела дељениковог остаје неки остатак, мора се тај део претворити у делове који су одмах иза њега 10 пута мањи, да би се дељење поставити могло, па ако опет нешто претекне, и то се мора претворити у најближе мање делове, поделити задатим делитељем итд.

15. Подели: $4,75 : 8 = ?$

$$4,75 : 8 = 0,59375.$$

$$\begin{array}{r} 47 \\ \hline 75 \\ 30 \\ \hline 60 \\ 40 \\ \hline = \end{array}$$

Кад су делитељеве целине веће од целина дељеникових, у количнику излази нула на месту целина. Сама деоба врши се као обично. Ако у дељенику буде што претицало, претвара се у најближе мање делове. (Као што стоји нула на месту целина у количнику, тако је исто може бити и на месту десетина, стотих и др. делова, ако је делитељ знатно већи од дељеника).

16. Подели:

$$486,567 : 15 = ? \quad 24,5777 : 35 = ?$$

6.

17. Подели: $0,10735 : 9,50000.$

$$= 10735 : 950.000 = 0,0113.$$

$$\begin{array}{r} 0 \\ 0 \\ \hline 1235000 \\ 285000 \\ \hline = = = = \end{array}$$

Да би се деоба могла извршити, морају се дељеникови делови и њихови остаци претварати у све мање делове. У количнику стоји нула на месту

целина или и на месту десетих, стотих и т. д. делова.

18. Подели:

$$0,067928 : 24,26 = ? \quad 0,011675872 : 56,134 = ?$$

7.

19. Колико се пута налази: $13,5$ у 54 ?

$$54 : 13,5 = 54 : \frac{135}{10} = 54 \times \frac{10}{135} = \frac{540}{135} = 4.$$

Или:

$$54 : 13,5 = 540 : 135 = 4.$$

$$20. \text{ Подели: } 336 : 52,5 = ? \quad 336 : 52,5 = 3360 : 525 = 6,4$$

21. Колико се пута налази $37,5$ у 15 ?

$$15 : 37,5 = 15 : \frac{375}{10} = 15 \times \frac{10}{375} = \frac{150}{375} = \frac{2}{5}.$$

Или:

$$15 : 37,5 = \frac{150}{375} = 0,4.$$

Кад се целине деле мешовитим бројевима, онда у количнику излазе и цели и мешовити бројеви и разломци. Дељеник се мора претворити увек у онакве делове какви су задани у делитељу, а деоба се врши показаним начином.

8.

22. Колико се пута налази: $43,875$ у $263,250$?

$$263,250 : 43,875 = \frac{263250}{1000} : \frac{43875}{1000} = \frac{263250}{43875} = 6.$$

Или:

$$263,250 : 43,875 = 263250 : 43875 = 6.$$

23. Колико пута иде: $1,265$ у $154,836$?

$$154,836 : 1,265 = \frac{154836}{1000} : \frac{1265}{1000} = \frac{154836}{1265} = 122 \frac{2}{5}.$$

Или:

$$154,836 : 1,265 = \frac{154836}{1265} = 122,4$$

$$\begin{array}{r} 2833 \\ \hline 3036 \\ \hline 5060 \\ \hline = = = \end{array}$$

24. Колико се пута налази: $52,8$ у $39,6$?

$$39,6 : 52,8 = \frac{396}{10} : \frac{528}{10} = 396 : 528 = \frac{3}{4}.$$

Или:

$$39,6 : 52,8 = 396 : 528 = 0,75.$$

$$\begin{array}{r} 0 \\ \hline 2640 \\ \hline \end{array}$$

Приликом дељења мешовитих бројева мешовитим бројевима, у количнику излазе или целине или целине и делови или само делови. Сама деоба врши се као и деоба целих бројева, само се онде где је потреба о-стаци дељеникови претварају у све мање и мање делове, да би се могао тачан количник добити.

25. Подели:

$$\begin{array}{l} 864,0992 : 108,0124 = ? \quad 86,435 : 36,875 = ? \\ 1877,724 : 55,236 = ? \quad 18,159 : 48,344 = ? \end{array}$$

III

У с м е н о

1.

1. Колико се пута налази 1 стоти део у 1 десетом делу? (Почем 1 десети део чини 10 стотих делова, то се 1 стоти део мора налазити 10 пута у 1 десетом делу).

Колико би се пута 1 стоти део налазио у 5 десетина? (Почем 5 десетина износи 50 стотих делова, то 1 стоти део мора се налазити 50 пута у 5 десетина).

А колико би се пута налазила 4 стота дела у 8 десетина? (8 десетина чини 80 стотих делова. 4 ст. дела у 80 стотих делова налази се 20 пута)

2. Колико се пута налази:

$$\begin{array}{l} 1 \text{ хиљадити део у } 1 \text{ десетини?} \\ 1 \text{ " " " } 8 \text{ десетина?} \\ 2 \text{ хиљадита дела „ } 8 \text{ " ?} \end{array}$$

3. Колико се пута налазе 3 стота дела у 9 дес. ? (9 дес. = 90 стот. делова; 90 ст. делова : 3 ст. дела = 30 пута).

А колико би се пута налазило 9 десетина у 3 стота дела? (9 десет. = 90 ст. делова; 90 ст. делова у 3 стота дела не налази се ни 1 пут, него $\frac{3}{100} = \frac{1}{30}$ пута, јер 3 стота дела спрема 90 стотих делова 30 су пута мања).

4. Једно буре, које је напуњено за 0,8 Ел., растиче тако, да сваког минута истеку 0,002 Ел.

За које би време могла сва течност из бурета истећи, (ако се не би преручила у друго здраво буре)?

5. Један суд хвата 0,54 Ел. У њега се изручи једном 0,009 Ел. Докле је то буре напуњено?

6. Колико се пута налази 8 стохиљ. делова у 2 десетине? (2 дес. = 20 ст. = 200 хиљ. = 2000 десетохиљ. = 20000 стохиљадитих делова. 8 стохиљ. делова у 20000 стохиљ. делова налази се 2500).

7. Колико се пута налази:

$$\begin{array}{l} 0,04 \text{ у } 0,8 = ? \quad 0,4 \text{ у } 0,08 = ? \\ 0,009 \text{ „ } 0,18 = ? \quad 0,12 \text{ „ } 0,0096 = ? \\ 0,0002 \text{ „ } 0,05 = ? \quad 0,018 \text{ „ } 0,00054 = ? \end{array}$$

2.

8. Један комад пантљике од 4,8 метра дужине исече се на парчета од 0,60 метра. Колико је парчета изишло? (У 4 м. и 8 десетина има 480 стотих делова. 60 ст. делова у 480 стот. делова налази се 8 пута. Дакле, изишло је 8 парчета).

9. У једном дућану има 3,650 Кг. штирка и то све у кесама од 0,2 Кг. Колико има таквих кеса? (2 дес. Кг. = 200 хиљ. делова Кг. 3,650 Кг. чини 3650 хиљад. делова килограма. 200 хиљад. делова у 3650 хиљ. делова налази 18 пута и претиче 50 хиљ. делова. Ово чини $\frac{50}{200} = \frac{1}{4} = 0,25$. Дакле, сав се штирак налази у 18 кеса и од 19-те кесе напуњена је 1 четвртина).

10. Подели:

$$\begin{array}{l} 1,28 : 0,008 = ? \text{ (160 пута).} \\ 8,1 : 0,03 = ? \text{ (270 ").} \\ 3,2 : 0,0008 = ? \text{ (4000 ").} \end{array}$$

3.

11. Један човек има 61,5 динара у кеси. Одатле троши сваки дан по 2,05 динара. Колико ће му дана трајати та сума новаца? (61,5 дин. = 6150 стотих делова. 2,05 дин. = 205 стотих делова. 205 стот. делова у 6150 стот. делова налази се 30 пута. Дакле 61,5 динара трајаће 30 дана, кад се сваки дан буде трошило по 2,05 дин.).

12. У једном бурету има 48,75 литра вина. То се преручи у флаше, које хватају по 1,5 ли-

Колико излази флаша вина? (48,75 литра = 4875 стот. делова. 1,5 л. = 150 стот. делова. 150 ст. делова у 4875 ст. делова налази се 32 пута и претиче 75 стот. делова. То чини $\frac{75}{150}$ делова = $\frac{1}{2}$. Дакле, кад се 48,75 л. вина преручи у флаше од 1,5 литра, биће 32,5 флаше).

13. У једну кацу може да стане 5,2 Ел. воде. Једном се у њу изручи 1,04 Ел. воде. Докле је каца напуњена? (5,2 Ел. = 520 стот. делова. 1,04 Ел. = 104 ст. дела. 104 ст. дела спрема 520 стот. делова чини 1 петину или 2 десетине. Дакле, каца је напуњена за 0,2 своје запремине).

14. Подели:

$$25,2 : 5,04 = ? \text{ (5 пута).}$$

$$37,2 : 1,24 = ? \text{ (30 ").}$$

$$12,3 : 2,05 = ? \text{ (6 ").}$$

$$22,8 : 3,04 = ? \text{ (7,5 ").}$$

4.

15. У једној кеси има 1,28 Кг. куршума. У сваком куршуму има по 0,08 Кг. тежине. Колико ту има куршума? (1,28 Кг. = 128 ст. делова Кг. 8 ст. делова у 128 стот. делова налази се 16 пута. Дакле, у тој кеси има 16 куршума). Колико би се пута налазило 128 ст. делова у 8 ст. делова? ($\frac{1}{16}$ пута).

16. Подели:

$$1,04 : 5,2 = ? \text{ (}\frac{1}{5} = 0,2 \text{ пута).}$$

$$1,15 : 4,6 = ? \text{ (}\frac{1}{4} = 0,25 \text{ ").}$$

$$2,005 : 16,04 = ? \text{ (}\frac{1}{8} = 0,125 \text{ ").}$$

П и с м е н о

1. Подели:

$$0,8 : 0,000002 = ?$$

$$0,8 : 0,000002 = \frac{8}{10} : \frac{2}{1000000} =$$

$$\frac{800000}{1000000} : \frac{2}{1000000} = 800000 : 2 = 400000 \text{ пута.}$$

2. Подели:

$$0,45 : 0,0002 = ?$$

$$0,45 : 0,0002 = 4500 : 2 = 2250 \text{ пута.}$$

3. Подели:

$$0,00068 : 0,4 = ?$$

$$0,00068 : 0,4 = \frac{68}{100000} : \frac{4}{10} =$$

$$\frac{68}{100000} : \frac{40000}{100000} = 68 : 40000 = \frac{68000}{280000} =$$

0,0017 пута.

4. Подели:

$$456,4 : 0,025 = ?$$

$$456,4 : 0,025 = 456400 : 25 = 18256 \text{ пута.}$$

5. Подели:

$$379,5 : 86,25 = ?$$

$$379,5 : 86,25 = \frac{37950}{8625} = 4,4 \text{ пута.}$$

$$\frac{34500}{8625} =$$

$$=$$

6. Подели:

$$48,55 : 776,8 = ?$$

$$48,55 : 776,8 = \frac{4855}{77680} = 0,0625$$

$$\frac{0}{77680} =$$

$$0$$

$$\frac{194200}{77680} =$$

$$\frac{388400}{77680} =$$

$$=$$

7. Подели:

$$0,245 : 7,84 = ?$$

$$0,245 : 7,84 = ? \frac{245}{7840} = 0,03125.$$

$$\frac{0}{7840} =$$

$$0$$

$$\frac{980}{7840} =$$

$$\frac{1960}{7840} =$$

$$\frac{3920}{7840} =$$

$$=$$

Као што се види из ових 7 писмених задатака, дељење десетних разломака с неједнаким деловима врши се онако исто како је за усмени рад показато. Ма какви бројеви били задати у дељенику и у делитељу, десетна се места имају пре свега изједначити, а то се постижава дописивањем нула с десна у оном чиниоцу, у коме их нема довољно. Кад се то уради, онда се запете бришу и у дељенику и у делитељу и дељење се врши као и код целих бројева. Ако у дељенику буде каквих остатака, ти се претварају редом у десетине, стоте итд. делове, докле се деоба не доврши. *) Ако је дељеник мањи од делитеља, у количнику ће изла-

*) Сваки задатак, који је овде изабрат како за усмено тако и за писмено рачунање, удешен је тако, да му има краја и да није одвише дугачак. То је намерно тако урађено, јер ћемо се доцније бавити претресањем онаквих задатака у којих је количник без краја или врло дугачак.

зати буде како на месту целина, тако и на месту дестина, стотих итд. Делова, т. ј. све донде докле се не дође до таквог броја у деленику који ће бити већи од делитеља.

Задаци из сва четири вида рачунања с десетним разломцима

1. Један је еуа напуњен за 0,75 своје запре-мине. Одатле се одвади 30,1 литра. На тај на-чин остале течности у еуау за 0,625 од његове запремине. Колико може да стане у тај еуа?

2. Један механиџа продаје једно вино на флашу по 60 дин. пара, а еуау по 65 д. пара на флашу. Прва флаша хвата по 0,625 литра, а еуа по 0,65 литра. Које се вино скупиће на ли-тар продаје и по колико скупиће?

3. Један је човек уложио у своју радњу неку суму новца. Добио је у радњи 0,14 од оне суме коју је уложио и тако сада има свега 188100 динара. Колико је новца добио?

4. У две кесе има 3344,75 динара. У једној кеси има 224,5 дин. више но у другој. Колико је новца у једној, а колико у другој кеси?

5. Трговина раде на једном пољу. Први је извршио 0,515 од новца, други 0,143 новца, а тре-ћи је извршио оно што је још од новца остало. Овом тревом плаћено је 171 динар. Колико треба платити оној првој трговини?

Разрешене. Колико је извршио први? (0,515 од читавог новца). А други? (0,143 од новца). Колико то чини заједно? (0,515 + 0,143 = 0,658). Колико је остало новца за тревата? (1 - 0,658 = 0,342. Ко-лико је њему плаћено за та 342 хитвајнта дела по-ста? (171 динар). Колико се онда плаћа за 1 хитва-јнти део? (342 пута мање, т. ј. 171 : 342 = 0,5 ди-нара). Колико онда има да добије први? (0,5 × 215 = 257,5 динара). А други? (0,5 × 143 = 71,5 динара). А колико има да се плати за нео посао? (0,5 × 1000 = 500 динара). Сабери: 257,5 + 71,5 + 171. Ко-лико чини свега? (500 динара).

6. Трговина побу на пут из једног истог ме-ста и путиљу једним путем. Први превази по 6,465 км, а други по 4,915 км. за сат. После колико ће сати омаћи први од другог за 93 километра?

7. У Брагоја има 24 000 литара вина. Одатле купи Миџа 0,75. Сву ту купљену количину вина

9. Хоће да се купи нека чоха за војничко одево. Ако се плати по 12,60 дин. на метар, по-трошиће се свега 30 844,80 динара. Ако ли се до-бије та иста чоха по 1,80 динара на метар јерти-није, онда ће се моћи одевити 136 војника више, а трошак неће ни мало бити већи. Колико има војника да се одене и по колико метара чохе до-лази на једнога?

10. Више лица ручало је у гостионици заје-дно. Ако би свако лице платило за ручак по 3 динара, онда би изишло 3,75 динара *више* но што треба. Ако ли би сваки платио по 2,50 динара за свој ручак, онда би изишло онет 3,75 динара *мање* но што треба. Колико је особа ручало и колико која има да плати?

11. За месец дана има да се изада у име плати једној чети војника 2625 динара, рачунајући анер-но по 0,35 динара на војника. Колико је војника у тој чети?

12. Један је пиџар купио за 100 комада јаја пара. Колико је јаја продао?

13. Неко је потрошио 0,625 од својих но-ваца. Остало му је још 918,75 динара. Колико је новца имао?

8. Андрија даје за војску дневно по 4800 динара. У сваком тајину има 0,95 кг. хлеба. На сваком килограму хлеба заруђује Андрија по 0,057 динара. Колико заруђује на тајину?

Колико би заруђивао на тајину, да на кило-граму заруђује по 0,06 динара (место 0,057 ди-нара)?

Најпосле покљони свом брату, Обрену, неколико флаша вина, а њему остале 0,06 од онога што је други пут за се био задржао. То што му је остало најпосле, било му је доста за толику дана. По-што 0,15 од оног броја флаша који је за се задржао. Онет истом Марку неки број флаша, а њему остале још 0,15 од оног броја флаша који је за се задржао.

Миџа задржи за се 0,7, а остало прода Марку. Од онага, што је задржао за се, прода другом приликом 0,45 литра. Од целокупног броја флаша с вином разлије Миџа у флаше, од којих свака хвата по

14. У једној сланој води има 0,08 соли. Колико треба такве слане воде, па да се из ње може извадити 113,46 Кг. соли?

15. Један точак у колима износи у обиму 3,35 метра и окрене се за минут 34 пута. За колико ће времена прећи та кола 3986,5 метра пута (друма)?

16. За једно сандуче игала од 3,6 Кг. тежине (без даре) плаћено је 828 динара. Зна се,

да 20 000 комада игала теже 1 килограм. Пошто је куповано 100 комада тих игала?

17. Један човек који има дневног прихода 8,75 динара уштедео је за 8 година 7300 динара. Колико је дневно трошио од свог прихода?

18. Измерен је један комад платна и нашло се, да у њему има 45,75 метра. Али метар, којим је платно мерено, није прави метар, већ је за 0,002 м. краћи. Колико метара у истини има у оном комаду платна? (Свршите се).

Стање јавне наставе у Кнежевини Србији

ЗА 1875—76 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

(НАСТАВАК)

По месту рођења, ђаци првог одељења богословије већином су из кнежевине, докле у другом одељењу сви су са стране. Тако је било

У ОДЕЉЕЊУ

РОЂЕНИХ	I.	II.	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
у кнеж. Србији	143	—	143	57,66
„ Црној Гори	—	9	9	3,63
„ Турској	3	86	89	35,89
„ Аустро-Угарској	4	3	7	2,82
Свега	150	98	48	100,00

Број ђака

ПРОЦЕНАТ

РОЂЕНИХ	ВАРОШАНА СЕЉАНА	ВАРОШАНА СЕЉАНА	ПРОЦЕНАТ
у кнежевини Србији	31	112	21,68 78,32
„ Црној Гори	—	9	— 100,00
„ Турској	48	41	53,93 46,07
„ Аустро Угарској	3	4	42,86 57,14
Свега	82	166	33,07 66,93

У првом одељењу богословије било је највише ђака из округа крагујевачког (17) а најмање из књажевачког (1). Четири петине ђака тога одељења сељани су, а из више округа нема међу ђацима ни један варошанин. То су окрузи: београдски, књажевачки, пожаревачки, руднички, црноречки и чачански.

За што је већина богословијских ђака са села, то би се могло објаснити тек онда, кад би било података о занимању ђачких родитеља.

Од богословијских ђака уживали су благодејање у одељењу I. 33 или 22,00 процента
 „ II. 85 „ 86,73 „
 Свега 118 „ 47,58 „

III Учитељска школа

У овој школи радило је 1876 школске године 14 наставника, и то:

Управитељ	1
Професора	4
Предавача	6
Учитеља	3
Бака је било	

У РАЗРЕДУ	У ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ	НА КРАЈУ ГОДИНЕ	ОД СТО УПИСАНИХ СВРШИЛО ЈЕ
првом	26	—	—
другом	23	—	—
трећем	17	17	100,00
Свега	66	17	25,76

Први и други разред није свршио ни један ученик, јер су оба та разреда суспендована на крају месеца фебруара 1876 године, због десившег се у њима нереди.

По члану 3^а закона о уређењу учитељске школе, ученици најстаријег разреда дужни су, на свршетку учења, положити општи испит о учитељској способности.

Из овог прегледа види се, с каквим су успехом тај испит положили ђаци, од како је исти уведен па до закључно 1876 године.

У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ	и положили га са успехом			СВЕГА
	ОДЛИЧНИМ	ВРЛО ДОБРИМ	ДОБРИМ	
1872—73-ој . .	8	3	6	17
1873—74-ој . .	6	10	—	16
1874—75-ој . .	2	7	3	12
1875—76-ој . .	2	5	6	13
Свега	18	25	15	58

Од 100 ђака положило је учитељски испит

у години	С У С П Е Х О М	
	ОДЛИЧНИМ И	ДОБРИМ
1872—73-ој	64,71	35,29
1873—74-ој	100,00	—
1874—75-ој	75,00	25,00
1875—76-ој	53,85	46,15
од 1873—1876	74,41	25,59

Овај је резултат врло повољан. Но и практички рад питомаца учитељске школе у основној школи, по досадањим резултатима, тако је успешан, да не би било право а по напредак школе корисно, да је и даље остао у снази стари закон о учитељским платама. Јер она награда, коју су до сад учитељи примали, није могла да подстиче на ревностан рад само у школи но пре је могла да наврати на противно.

На издржавање учитељске школе одобрено је било буџетом за 1876 рачунску годину 68.117,80 динара и то: на плату наставника 26.017,80 „
на издржавање питомаца 42.100,00 „

Кад се тај издатак подели бројем ђака, који су школу свршили, онда долази на једнога по 4.006,93 динара. Ова је цифра за то тако велика, што први и други разред није свршио ни један ђак, као што смо већ мало пре споменули.

IV Виша женска школа

У 1876 школској години имала је ова школа:

Управитељку	1
Класних учитељака	6
Учитељке вештина	2
Предавача	9
Вероучитеља	1
Свега	19

Осим тога биле су још три учитељке за необавезне предмете. Ове учитељке не примају плату из буџета више женске школе, него добијају награду од оних ученица, које уче дотичне предмете.

Школа је имала четири разреда, од којих први и други, због великог броја ученица, имају по два одељења. Ученица било је

у разреду	у почетку на крају од 100 уписаних		свршило је	
	ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ			
првом I одељења	47	39	82,98	
	II одељења	50	43	86,00
	свега	97	82	84,54
другом I одељења	34	31	91,18	
	II одељења	41	37	90,24
	свега	75	68	90,67
трећем	50	48	96,00	
четвртм	51	50	98,04	
Свега	273	248	90,84	

Школу напуштају највише ученице првога разреда, и то од 100 њих 16, други разред оставило је само 9 ученица, трећи 4 а четврти само 2 ученице од једне стотине.

Школу је оставило свега 25 ученице, и то:			
због болести	2 или од 100 уписаних	0,73	
искључене су	3 „ „ „ „	1,10	
из разних узрока	20 „ „ „ „	7,33	
Свега	25 „ „ „ „	9,16	

По узрасту било је ученица

које су имале	у разреду				свега	процент
	I	II	III	IV		
11 година	26	6	—	—	32	12,90
12 „	28	15	13	—	56	22,58
13 „	20	25	11	—	56	22,58
14 „	4	16	13	16	49	19,76
15 „	3	6	8	20	37	14,92
16 „	1	—	2	6	9	3,63
17 „	—	—	1	6	7	2,82
18 „	—	—	—	2	2	0,8
Свега . . .	82	68	48	50	248	100,00

Од 100 ученица имале су прописану годину старости било је старијих	у разреду			
	I	II	III	IV
	31,71	30,88	27,08	—
	68,29	69,22	72,92	100,00

Процент ученица које имају прописане године старости, у старијим разредима постепено опада, тако да на 100 таквих ученица првога разреда, има их 97 у другом а 86 у трећем разреду.

По месту рођења, 226 ученица било је из кнежевине и 22 са стране.

Колико их је било из кога округа, види се из овога прегледа.

РОЂ. У ОКРУГУ	Б р о ј у ч е н и ц а					ПРОЦЕНАТ
	у р а з р е д у					
	I.	II.	III.	IV.	СВЕГА	
Алексиначком	1	1	—	2	4	1,61
Београдском	—	—	2	3	5	2,02
Ваљевском	1	1	2	2	6	2,42
Јагодинском	—	1	—	1	2	0,81
Књажевачком	—	—	—	1	1	0,40
Крагујевачком	8	—	1	1	10	4,03
Крајинском	3	2	2	3	10	4,03
Крушевачком	—	—	1	—	1	0,40
Подринском	1	—	—	1	2	0,81
Пожаревачком	3	5	3	1	12	4,83
Рудничком	2	—	—	—	2	0,81
Смедеревском	1	1	1	2	5	2,02
Ђупријском	—	2	2	—	4	1,61
Ужичком	—	1	1	1	3	1,21
Црноречком	—	—	1	—	1	0,40
Чачанском	1	—	1	—	2	0,81
Шабачком	1	2	1	1	5	2,02
У вар. Београду	57	47	24	23	151	60,89
У Србији	79	62	42	43	226	91,13
У Аустро-Угар.	2	5	6	6	19	7,66
У Турској	1	1	—	1	3	1,21
Свега	82	68	48	50	248	100,00

У вишој женској школи било је ученица

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
из Београда	151	66,81
„ Шумадије	24	10,62
„ 6 источних округа	32	14,16
„ 3 западна округа	13	5,75
„ 3 јужна округа	6	2,66
Свега	226	100,00

Од ученица било је

РОЂЕНИХ У	У Р А З Р Е Д У				СВЕГА
	I.	II.	III.	IV.	
варошима	78	65	42	36	221
селима	4	3	6	14	27
Свега	82	68	48	50	248

ПРОЦЕНАТ РОЂЕНИХ

у варошима	95,12	95,59	87,50	72,00	89,11
у селима	4,88	4,41	12,50	28,00	10,89
Свега	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Од ученица долази на рођене

	У СРБИЈИ	НА СТРАНИ
у варошима	212 = 89,83 %	9 = 75,00 %
у селима	24 = 10,17 %	3 = 25,00 %
Свега	236 = 100,00 %	12 = 100,00 %

Из овога види се, да се вишом женском школом понајпре користи варош Београд а за тим и остале вароши. Јер кад одуземо ученице у Београду рођене,

онда остаје само 85 ученица, које долазе из унутрашњости у ову школу. Од тих 85 ученица две трећине долазе на све вароши у Србији.

Према томе у 1876 школској години било је у вишој женској школи ученица

	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
из Београда	151	63,98
„ осталих вароши	61	25,85
„ села	24	10,17

Сразмерно врло мали је број ученица, које примљују благодетељање. У 1876 години било је таквих ученица

У РАЗРЕДУ	СВЕГА И ПРИМАЛИ СУ	
	СВЕГА	МЕСЕЧ.
Другом	3	159,42
трећем	4	292,45
четвртном	5	474,33
Свега	12	926,20

На издржавање више женске школе одобрено је за 1876 рачунску годину 25.049,50 динара и то без плате послужитеља и трошкова на огрев. Кад се тој суми дода и благодетељање издато ученицама, и тај издатак раздели се бројем ученица, онда долази на једну ученицу по 104,74 динара.

V Гимназије и ниже гимназије

Гимназије биле су две у 1876 години : у Београду и Крагујевцу

Од наставничког особља било је

	У ГИМНАЗИЈИ		
	БЕОГРАДСКОЈ	КРАГУЈЕВАЧКОЈ	СВЕГА
директора	1	1	2
професора	12	7	19
суплената	—	2	2
предавача	3	3	6
учитеља вештина	1	3	4
вероучитеља	1	—	1
асистент	1	—	1
Свега :	19	16	35

Београдска гимназија има 3 наставника више али према броју ђака, овај је вишак и потребан.

КАКО ЈЕ БИЛО У ГИМНАЗИЈИ

У РАЗРЕДУ	У ПОЧЕТКУ ГОДИНЕ			НА КРАЈУ ГОДИНЕ		
	београд-ској	крагу-јевачкој	свега	београд-ској	крагу-јевачкој	свега
I	86	74	160	73	52	125
II	49	57	106	41	45	86
III	42	49	91	39	44	83
IV	48	39	87	42	37	79
V	103	32	135	78	30	108
VI	47	12	59	38	10	48
VII	11	6	17	11	6	17
Свега	386	269	655	322	224	546

Осим ових редовних ђака. у београдској гимназији полагали су приватно испит: у II. разреду једна ученица, а у IV. 2 ученика. У крагујевачкој гимназији биле су и ученице, и то:

У Р А З Р Е Д У

	I.	II.	СВЕГА
у почетку године	5	14	19
на крају године	4	11	15

У течају године оставило је гимназију.

БЕОГРАДСКУ КРАГУЈЕВАЧКУ СВЕГА

	У Ч Е Н И К А			ПРОЦЕНАТ
због болести	2	3	5	4,59
„ смрти	4	2	6	5,50
искључено је	29	14	43	39,45
из разних узрока	29	26	55	50,46
СВЕГА	64	45	109	100,00

Од 100 школу почевших ученика оставило је

због болести	0,76
„ смрти	0,92
искључено је	6,56
из разних узрока	8,40

У крагујевачкој гимназији оставило је школу од 100 уписаних ученика њих 16,40

ученица	21,05
од обојих	16,73, докле у београдској

гимназији тај губитак износи само 16,58 процената.

Колико је свршило ученика поједине разреде у једној а колико у другој гимназији, види се из овог прегледа:

ГИМНАЗИЈА	Од 100 уписаних ученика свршило је							СВЕГА
	Р А З Р Е Д							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
београдска	84,88	89,13	92,86	87,50	75,73	80,85	100,00	83,42
крагујевачка	70,27	78,95	89,80	94,87	93,75	83,33	100,00	83,27
Обе гимназ.	78,13	81,13	91,21	90,80	80,00	81,36	100,00	83,36

У београдској гимназији губи највише ђака *шести* разред, а у крагујевачкој разред *први*. У крагујевачкој гимназији напуштање иде, рекли бисмо, правилније но што то бива у гимназији београдској.

Београдска гимназија има и знатно већи број кажњиваних ученика. Од 100 уписаних ученика кажњивано је у гимназији крагујевачкој 23,42, а у београдској 27,20. Које су биле казни, види се из овог прегледа.

КАЖЊЕНО ЈЕ	У ч е н и к а					
	У ГИМНАЗИЈИ				У ОБЕ	
	БЕОГРАДСКОЈ		КРАГУЈЕВАЧКОЈ		ГИМНАЗИЈЕ	
	СВЕГА	ПРОЦЕНТ	СВЕГА	ПРОЦЕНТ	СВЕГА	ПРОЦЕНТ
Затвором једанпут	72	68,57	19	30,16	91	54,17
Затвором више пута	4	3,81	30	47,62	34	20,24
Одлучењем за време	29	27,62	13	20,63	42	25,00
Забраном учења	—	—	1	1,59	1	0,59
СВЕГА .	105	100,00	63	100,00	168	100,00

О годинама старости ученика немамо података ни од једне гимназије.

По месту рођења било је од 100 ученика

у гимназији	варошана	сељана
београдској	75,32	24,68
крагујевачкој	51,77	48,23

Р О Ђ Е Н И Х

у гимназији	у СРБИЈИ	НА СТРАНИ
београдској	86,89	13,11
крагујевачкој	98,66	1,34

Интересантна је та околност, да је проценат ученика, који се издржавају *послуживањем*, готово подједнак у обе гимназије. Таких ђака било је у гимназији

београдској	18,51 процената
крагујевачкој	19,20 „

Број благодетанаца био је овај:

У МЕСЕЦУ	У ГИМНАЗИЈИ		СВЕГА	ИЗЛАТО ЈЕ	
	БЕОГРАДСКОЈ	КРАГУЈЕВАЧКОЈ		СВИМА	ЈЕДНОМ
Септембру	—	38	38	330,06	8,68
Октобру	—	38	38	330,06	8,68
Новембру	35	44	79	684,54	8,67
Децембру	35	44	79	684,54	8,67
Јануару	34	44	78	679,49	8,97
Фебруару	35	44	79	709,82	8,99
Марту	34	55	89	727,49	8,18
Априлу	34	56	90	746,02	8,29
Мају	27	53	80	697,18	8,71
Јуну	31	—	31	100,20	3,23
СВЕГА .	33	46	79	5689,40	72,02

Од 100 уписаних ученика било је

У РАЗРЕДУ	БЛАГОДЕЈАНАЦА		ЈЕДАН БЛАГОДЕЈАНАЦ	
	У Г И М Н А З И Ј И			
	БЕОГРАДСК.	КРАГУЈЕВАЧК.	БЕОГРАДСК.	КРАГУЈЕВАЧК.
	ПРИМАО ЈЕ МЕСЕЧНО ДИНАРА			
II.	8,16	7,02	6,95	4,18
III.	16,67	26,53	6,75	5,03
IV.	14,58	35,90	6,71	6,54
V.	7,77	21,88	10,42	8,76
VI.	10,64	33,33	11,70	10,53
VII.	18,18	66,67	13,89	24,00

У крагујевачкој гимназији има један благодетанац из VII. разреда шест пута веће благодетанање од оног, које прима ученик другог разреда. У београдској гимназији благодетанање ученика из VII. разреда само је двојном веће од оног у II разреду.

Нижија гимназија било је свега девет, од који осам је имало по четири разреда, а једна, јагодинска, имала је само три разреда. Колико је у њима радило наставника у 1876 школској години, то се види из овог прегледа

НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ	Б Р О Ј						
	ДИРЕКТОРА	ПРОФЕСОРА	СУПЛЕ-НТА	ПРЕДАВАЧА	УЧИТ. ВЕШТ.	ВЕРОУЧИТЕЉ.	СВИЈУ НАСТАВ.
Прва беогр.	1	5	—	2	3	—	11
Друга беогр.	1	4	—	—	2	1	8
Ваљевска	—	1	2	1	1	1	6
Јагодинска	—	3	—	—	1	1	5
Крушевачка	1	1	2	1	2	1	8
Неготинска	1	1	2	1	1	1	7
Пожаревачка	1	4	—	2	1	—	8
Ужичка	1	3	—	1	1	1	7
Шабачка	1	4	—	—	3	1	9
Свега	7	26	6	8	15	7	69

Од ових наставника има их 39, који служе под указом.

О ученицима имамо овај преглед.

НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ	Б Р О Ј У Ч Е Н И К А											
	У ПОЧЕТКУ ШК. ГОД.					НА КРАЈУ ШК. ГОД.						
	У РАЗРЕДУ				СВЕГА	У РАЗРЕДУ				СВЕГА		
	I	II	III	IV		I	II	III	IV			
Прва београдска	64	45	48	53	210	30	33	36	41	140		
Друга београдска	73	42	39	25	179	62	37	31	21	151		
Ваљевска	42	21	19	10	92	36	19	16	10	81		
Јагодинска	38	29	18	—	85	31	23	18	—	75		
Крушевачка	41	30	22	15	108	32	26	18	12	88		
Неготинска	28	12	16	18	74	22	11	13	16	62		
Пожаревачка	28	27	18	14	87	18	21	11	7	57		
Ужичка	45	33	15	14	107	38	26	14	13	91		
Шабачка	58	26	18	19	121	47	25	16	19	107		
Свега	417	265	213	168	1063	319	221	173	139	852		

У јагодинској и крушевачкој нижој гимназији била је по једна ученица у првом разреду, и оне су тај разред и свршиле.

У течају године оставило је школу свега 211 ученика, и то :

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
из разних узрока	103	48,82
искључени су	96	45,50
због болести	8	3,79
умрли	4	1,89

Од 100 уписаних ученика оставило је школу

из разних узрока	9,69
искључени су	9,03
због болести	0,75
умрли	0,38

Према том од 100 уписаних свршило је школу само 80,15 ученика. Како је у овом погледу било стање у појединим нижим гимназијама, то се види из овог прегледа.

НИЖА ГИМНАЗИЈА	Од 100 УПИСАНИХ УЧЕНИКА СВРШИЛО ЈЕ				
	Р А З Р Е Д				СВЕГА
	I	II	III	IV	
I. београдска	46,88	73,33	75,00	77,36	66,67
II. београдска	84,93	88,10	79,49	84,00	84,36
Ваљевска	85,71	90,48	84,21	100,00	88,04
Јагодинска	89,47	79,31	100,00	—	88,24
Крушевачка	78,05	86,67	81,82	80,00	81,48
Неготинска	78,57	91,67	81,25	88,89	83,78
Пожаревачка	64,29	77,78	61,11	50,00	65,52
Ужичка	84,44	78,79	93,33	92,86	85,05
Шабачка	81,03	96,15	88,89	100,00	88,43
Свега	76,50	83,40	81,23	82,74	80,15

Највише ученика напустило је пожаревачку, а најмање шабачку нижу гимназију. У нижим гимназијама такође највише ученика оставља први разред. Од тог правила изузете су само две ниже гимназије, и то : јагодинска и ужичка. У први разред, и поред уведеног пријемног испита, долази доста ученика са недовољном спремом, те не могу да успевају у науци толико, колико се од њих тражи, па са тога неуспеха они и остављају школу. Други је узрок, сиротно стање, које још у већој мери изгони ученике из школе.

Кад ниже гимназије додамо гимназијама, онда налазимо, да је у тим школама 1876 школске године радило :

	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
директора	9	8,72
професора	45	43,69
суплената	8	7,75
предавача	14	13,65
учитеља вештине	19	18,74
вероучитеља	8	7,75
Свега	105	100,00

Број ђака био је

У РАЗРЕДУ	ОД 100 УПИСАНИХ СВРШИЛО ЈЕ	
	У ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ	НА КРАЈУ
I	577	444
II	371	307
III	304	256
IV	255	218
V	135	108
VI	59	48
VII	17	17
Свега	1718	1398

Свега је дакле оставило школу 320 ђака или 18,63 процената, и то:

због болести	13	0,76 процената
умрли	10	0,58 "
искључени	139	8,09 "
из разних узрока	158	9,20 "

У гимназијама налазимо већи проценат боловања и смртности, а то долази, држимо, од већег нагомиљања ученика у разредима. Напротив број искључених ученика и оних који школу напуштају из разних узрока, већи је у нижим гимназијама.

По месту рођења у нижим гимназијама било је од 100 ученика 59,12 варошана а

40,88 сељана. Напротив у гимназијама проценат варошана износи 66,72 а сељана 33,28. Занимљива је околност, да у нижим гимназијама проценат сељана у старијим разредима све више расте. Од 100 ученика било је у

РАЗРЕДУ	НИЖИМ ГИМНАЗИЈАМА		ГИМНАЗИЈАМА	
	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА
првом	66,13	33,87	69,57	30,43
другом	62,07	37,93	61,05	38,95
трећем	50,31	49,69	48,84	51,16
четвртном	47,41	52,59	65,52	34,48

У петом разреду гимназија проценат сељана износи само 21,82.

По свршеном четвртном или трећем разреду гимназије, прелазе многи ученици у друге школе, као: богословију, учитељску школу, земљоделску школу и војну академију, а то је узрок што у петом разреду гимназија број ученика сељана, тако нагло опада. За богословију на пр. напред смо показали, да од 100 њених ученика само 21,68 долази на варошане.

У шестом и седмом разреду, број ученика сељана остаје неизмењен. За 1876 годину проценат тих ученика износио је у једном и другом разреду 29,82.

VI Реалка и гимназијске реалке

У 1876 школској години, радило је у београдској реалци 12, а у шест гимназијских реалака 25 наставника. У овом прегледу изложени су наставници по категоријама за сваку школу посебно.

ШКОЛЕ	Б Р О Ј					
	ДИРЕКТОРА	ПРОФЕСОРА	СУПЛЕНТА	ПРЕДАВАЧА	УЧИТ. ВЕШТ.	ВЕРОУЧИТЕЉА
Београдска реалка . . .	1	6	2	2	—	1
Алексин. гимназ. реалка	—	1	1	—	1	1
Зајечарска " "	—	1	1	—	1	1
Књажевачка " "	—	1	—	1	1	1
Лозничка " "	—	1	1	—	1	1
Смедеревска " "	—	1	1	—	2	1
Чачанска " "	—	1	1	—	1	1
Свега	1	12	7	3	7	7

Наставника указних било је 54,05, а неуказних 45,95 процената.

У београдској реалци било је ученика

	У Р А З Р Е Д У					СВЕГА
	III	IV	V	VI	VII	
у почетку шк. год.	16	14	17	10	7	64
оставило школу:						
због болести	1	—	—	—	—	1
из других узрока	—	1	2	—	2	5
свршило	15	13	15	10	5	58
од 100 уписаних						
свршило је	93,75	92,86	88,24	100,00	71,43	90,63

Од ученика рођених

	У СРБИЈИ		НА СТРАНИ		СВЕГА
	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	
било је	37	9	9	46	
проценат	80,43	75,00	25,00	79,31	
сељана	19,57	25,00	20,60		

Кажњених ученика било је само 4, дакле од 100 уписаних 6,25, или *четири пута* мање него у београдској гимназији.

По годинама старости било је ученика

	У Р А З Р Е Д У					СВЕГА
	III	IV	V	VI	VII	
у прописаној години	1	—	—	—	1	2
старијих	14	13	15	10	4	56

Најмлађи ученик имао је 12 година, а најстарији више од 20. Прописану годину имало је од 100 ученика 3,57, а остали били су старији.

Благодејање примала су само четворица; од њих била су тројица у шестом а један у седмом разреду. Месечно примао је сваки по 17,68 динара.

У гимназијским реалкама био је овај број ученика.

Гимназијска реалка у	у почетку године			на крају године		
	у разреду		свега	у разреду		свега
	I	II		I	II	
Алексинцу . . .	27	17	44	22	13	35
Зајечару . . .	28	16	44	21	14	35
Књажевцу . . .	23	10	33	19	8	27
Лозници . . .	15	11	26	14	11	25
Смедереву . . .	26	18	44	24	18	42
Чачку . . .	25	20	45	17	19	36
Свега . .	144	92	236	117	83	200

Од 100 уписаних ученика свршило је

РАЗРЕД

у гимназијској реалци	I	II	свега
лозничкој	93,33	100,00	96,15
смедеревској	92,31	100,00	95,45
књажевачкој	82,61	80,00	81,82
чачанској	68,00	95,00	80,00
зајечарској	75,00	87,50	79,55
алексиначкој	81,48	76,47	79,55
Свега	81,25	90,22	84,75

Највише ученика оставило је реалку алексиначку, а најмање лозничку. Овде износи дефицит само 3,85, а тамо 20 45 процената.

Буџетом за 1876 рачунску годину одобрено је на плату наставника богословијских, гимназијских и осталих средњих школа 345.523,12 динара, а у самој ствари издато је наставницима:

богословије I одељења	23.278,74 динара
" II "	13.146,57 "
Гимназије :	
београдске	44.596,74 "
крагујевачке	32.711,75 "
Ниже гимназије :	
I. београдске	16.591,51 "
II. београдске	14.934,05 "
ваљевске	8.521,04 "
јагодинске.	6.981,06 "
крушевачке	10.824,54 "
неготинске	11.331,42 "
пожаревачке	15.559,11 "
ужичке	10.879,19 "
шабачке	14.999,43 "
реалке београдске.	23.018,55 "

Осим учитељске и више женске школе, које имају своје одвојене партије у буџету просветне струке.

Гимназијске реалке :

алексиначке	5.285,49	"
зајечарске	4.976,77	"
књажевачке	4.955,30	"
лозничке	4.949,40	"
смедеревске	5.643,00	"
чачанске	5.226,59	"

Према томе издато је наставницима

	у СРЕДЊУ РУКУ ЈЕДНОМ НА- СТАВНИКУ	
	СВЕГА	Д И Н А Р А
Богословије	36.425,31	1.256,05
Гимназија	77.308,49	2.208,81
Нижих гимназија	110.621,35	1.603,21
Београдске реалке	23.018,55	1.918,21
Гимназијских реалка	31.036,55	1.241,46
Свега	278.410,25	1.637,71

Највише долази на једног наставника у вишим гимназијама, а најмање у гимназијским реалкама и богословији.

VII Землоделско-шумарска школа

У овој школи, која стоји под министром финансије, радило је 1876 школске године 8 наставника, и то :

Управитељ	1
Професор	1
Суплената	4
Предавач	1
Вероучитељ	1

Број ученика био је овај :

РАЗРЕД	БРОЈ УЧЕНИКА			ОД 100 УПИСАНИХ УЧЕНИКА СВРШИЛО ЈЕ	БРОЈ УЧЕНИКА		
	У ПОЧЕТКУ ШК. ГОДИНЕ	КОЈИ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛИ	НА КРАЈУ ШКОЛ- СКЕ ГОДИНЕ		КОЈИ СУ ИМАЛИ ПОТПУНО ИЗР- ЖАЊЕ	КОЈЕ ИЗРЖАЊЕ РОДИТЕЉА	ОД 100 УПИСАНИХ ИМАЛО ЈЕ ПОТПУНО ИЗРЖАЊЕ
I	16	12	4	25,00	11	5	68,75
II	19	15	4	21,05	12	7	63,16
III	11	8	3	27,23	9	2	81,82
Свега	46	35	11	23,91	32	14	69,57

По месту рођења највише ученика било је из пожаревачког округа, и то 13. Са стране било је 6 ученика, и то: по један из Црне Горе и Аустро-Угарске, а четворица из Херцеговине. Од ученика био је 21 варошанин и 25 сељана. По годинама старости највише ученика било је у 18-ој и 19-ој години. Најмађи имали

су 16 година а било их је 6; а опет 6 ученика имало је преко 20 година.

VIII Основне школе

а. Школе

У 1876 години било је у кнежевини Србији.

509 мушких
48 женских

Свега 557 основних школа

Од тих школа било је

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	У ОПШТЕ
са једним разредом	14	—	14
са два разреда	26	—	26
са три разреда	415	11	426
са четири разреда	54	37	91

За поједине округе имамо овај преглед.

О К Р У Г	Б Р О Ј Ш К О Л А																
	МУШКИХ				ЖЕНСКИХ				У ОПШТЕ								
	С		А		С		А		С		А						
	ЈЕДНИМ РАЗРЕДОМ	РАЗРЕДА	2	3	4	СВЕГА	РАЗР.	3	4	СВЕГА	ЈЕДНИМ РАЗРЕДОМ	РАЗРЕДА	2	3	4	СВЕГА	
																	РАЗРЕДА
Алексиначки	1	1	11	2	15	—	2	2	1	1	11	4	17				
Београдски	3	—	41	1	45	—	—	—	3	—	41	1	45				
Ваљевски	—	—	26	3	29	—	3	3	—	—	26	6	32				
Јагодински	1	1	19	4	25	—	1	1	1	1	19	5	26				
Књажевачки	—	1	12	1	14	—	1	1	—	1	12	2	15				
Крагујевачки	1	2	33	5	41	—	3	3	1	2	33	8	44				
Крајински	2	6	33	3	44	3	3	6	2	6	36	6	50				
Крушевачки	2	2	13	3	20	1	1	2	2	2	14	4	22				
Подрински	—	—	13	1	14	2	—	2	—	—	15	1	16				
Пожаревачки	1	5	65	4	75	2	4	6	1	5	67	8	81				
Руднички	—	2	15	2	19	—	1	1	—	2	15	3	20				
Смедеревски	—	1	31	3	35	—	2	2	—	1	31	5	37				
Ђупријски	—	2	13	3	18	—	3	3	—	2	13	6	21				
Ужички	2	—	18	3	23	1	2	3	2	—	19	5	26				
Црноречки	—	1	21	4	26	1	1	2	—	1	22	5	28				
Чачански	—	1	16	4	21	—	2	2	—	1	16	6	23				
Шабачки	1	1	35	1	38	—	1	1	1	1	35	2	39				
Варош Београд	—	—	—	7	7	1	7	8	—	—	1	14	15				

На крају 1866 школске године било је у кнежевини Србији.

О С Н О В Н И Х Ш К О Л А

ЗА ДЕЦУ :	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
мушку	49	276	325
женску	34	—	34
Свега	83	276	359

У 1876 години
за децу :

мушку	56	453	509
женску	44	4	48
Свега	100	457	557

Од 1866—1876 године умножио се број основних

ШКОЛА	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
варошких	17	20,48
сеоских	181	65,58
у опште	198	55,54, и према

томе отварао је годишње по 20 нових школа.

Како је било стање у једној и другој години, посебице у појединим окрузима, изложено је у овом прегледу :

О К Р У Г	1876 ГОДИНЕ						1866 ГОДИНЕ			У 1876 Г. БИЛО ЈЕ ВИШЕ ШКОЛА		
	Број основних школа									МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА			
	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА			
Алексиначки	15	2	17	12	2	14	3	—	3			
Београдски	45	—	45	32	1	33	13	—	12			
Ваљевски	29	3	32	24	2	26	5	1	6			
Јагодински	25	1	26	14	1	15	11	—	11			
Књажевачки	14	1	15	10	1	11	4	—	4			
Крагујевачки	41	3	44	29	2	31	12	1	13			
Крајински	44	6	50	18	3	21	26	3	29			
Крушевачки	20	2	22	8	2	10	12	—	12			
Подрински	14	2	16	11	1	12	3	1	4			
Пожаревачки	75	6	81	53	2	55	22	4	26			
Руднички	19	1	20	15	1	16	4	—	4			
Смедеревски	35	2	37	21	2	23	14	—	14			
Ђупријски	18	3	21	10	3	13	8	—	8			
Ужички	23	3	26	13	1	14	10	2	12			
Црноречки	26	2	28	13	1	14	13	1	14			
Чачански	21	2	23	11	2	13	10	—	10			
Шабачки	38	1	39	25	1	26	13	—	13			
Варош Београд	7	8	15	6	6	12	1	2	3			
Србија	509	48	557	325	34	359	184	14	198			

Највише школа у току ове десетогодишње периоде добила су окрузи: крушевачки, крајински и црноречки, а најмање окрузи: алексиначки, руднички и ваљевски.

Кад број школа поредимо површини од 37.560 квадратних километара, колико је имала кнежевина Србија у 1876 години, онда видимо, да тек на 67,4 квадратних километара има по једна основна школа. Према броју становника, који је нађен пописом од 1874 године, долази једна основна школа на 2430 становника. У години пак 1866-ој, долазила је једна основна школа на 104,6 квадратних километра и 3388 становника.

Ако узмемо, да је у години 1866 једна школа долазила на 100 квадратних километара и 1000 становника и поредимо тај размер 1876 години, онда налазимо, да је у тој години била једна школа већ на 64 квадратна километра и 717 становника.

Какве су биле размере у окрузима, види се из овог прегледа.

О К Р У З И	ЈЕДНА ОСНОВ. ШКОЛА		ДОЛАЗИЛА ЈЕ У ГОД.	
	1866-ој		на	
	1876-ој	на	1876-ој	на
	КВАДРАТН. КИЛОМЕТР	СТАНОВНИКА	КВАДРАТН. КИЛОМЕТР	СТАНОВНИКА
Алексиначки . . .	127,6	3.438	105,1	3.392
Београдски . . .	65,9	91,36	48,4	1.598
Ваљевски	88,7	3.211	72,1	2.759
Јагодински . . .	117,0	4.145	67,5	2.714
Књажевачки . . .	140,0	5.007	102,7	4.194
Крагујевачки . . .	81,4	3.135	57,4	2.448
Крајински	138,8	3.344	58,3	1.520
Крушевачки . . .	206,6	6.757	93,9	3.505
Подрински	143,7	4.069	107,8	3.275
Пожаревачки . .	71,4	2.560	48,5	1.962
Руднички	104,4	3.017	83,6	26.36
Смедеревски . . .	43,7	2.608	28,3	1.909
Ђупријски	154,5	4.299	95,7	3.021
Ужички	302,9	74 66	163,1	4.404
Црноречки	107,1	3.806	53,5	2.087
Чачански	179,2	4.461	101,3	2.775
Шабачки	78,7	2.832	52,4	2.035
Варош Београд .	—	2.098	—	1.804

Ужички округ има најнеповољнију размеру у једној и у другој години, и то не само према површини, већ и према броју становника. Кад би у свима окрузима долазила једна школа на онолико станов-

ника на колико има једна у крајинском округу, онда би било у кнежевини **890** основних школа.

Како је у ком округу растао број основних школа у посматраној овде периоди, види се из поређења горњих релативних бројева. Узмемо ли да је у 1866 години долазила једна основна школа на 100 квадратних километара и 1000 становника, онда имамо за 1876 годину,

У ОКРУГУ :	ЈЕДНУ ШКОЛУ НА	
	КВАДР. КИЛОМЕТРА	СТАНОВНИКА
Крајинском	42	454
Крушевачком	45	519
Црноречком	50	548
Ужичком	54	590
Чачанском	58	622
Јагодинском	58	655
Ђупријском	62	703
Шабачком	67	719
Смедеревском	65	732
Пожаревачком	68	766
Крагујевачком	71	781
Подринском	75	805
Београдском	73	825
Књажевачком	73	838
Ваљевском	81	859
Рудничком	81	874
Алексиначком	82	987
У вароши Београду .	—	860

Округ крајински добио је у току ове десетогодишње периоде *два пут* више школа, него ли округ алексиначки. Мало даље ми ћемо видети, да ли је и број ђака у тој размери напредовао; да ли је са теретом који је народ имао поднети око подизања нових основних школа, расла у равној мери корист, или не.

Врло је интересно посматрати школе по броју ђака, које их походе. Познато је, да у чл. 5 *закона о устројству основних школа* има одредба, да свака и на мања школска општина мора у својој школи имати 25 ученика; но ипак велики је број школа, које су у 1876 години имале мање од 25 ученика, и то још у *почетку* школске године. Тако било је школа, које су имале

МАЊЕ ОД 25 УЧЕНИКА	СВЕГА			
	МУШКВАХ	ЖЕНСКИХ	ПРОЦЕНАТ	
равно 25	167	13	180	32,32
од 26 — 30	26	—	20	4,67
„ 31 — 40	95	3	98	17,60
„ 41 — 50	110	8	118	21,19
„ 51 — 60	41	1	42	7,54
„ 61 — 80	19	3	22	3,95
„ 81 — 100	21	6	27	4,85
„ 101 — 200	7	6	13	2,33
„ 201 — 300	15	8	23	4,13
„ 301 — 400	8	—	8	1,42
СВЕГА	509	48	557	100,00

Скоро једна трећина од свију школа била је у категорији оних, које нису имале прописани број ђака. Кад овим школама додамо и оне, у којима је било равно по 25 ђака, онда долази на школе са недо-вољним бројем ђака пуна 37 процента! Међу овим школама било је 14 школа варошких, и то: 9 за мушку и 5 за женску децу. Процент школа, које су имале мање од 25 ђака, износио је код школа

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	У ОПШТЕ
варошких	8,93	20,45	15,00
сеоских	35,76	100,00	36,32

Колико је било школа у коме округу, с погледом на већи или мањи број ђака, показује овај преглед:

ОКРУГ	БРОЈ ШКОЛА У КОЈИМА ЈЕ БИЛО						ПРОЦЕНАТ ШКОЛА КОЈЕ СУ ИМАЛЕ МАЊЕ ОД 25 ЂАКА
	МАЊЕ ОД 25		ОД 26—30			ВИШЕ ОД 50	
	25	25	ОД 26—30	ОД 31—40	ОД 41—50		
	Ђ а к а						
Књажевачки	1	—	1	9	—	4	6,67
Подрински	2	1	3	6	2	2	12,50
Ужички	4	2	5	7	2	6	15,38
Алексиначки	3	—	2	6	2	4	17,15
Црноречки	5	2	3	8	2	8	17,86
Смедеревски	9	2	7	6	5	8	24,32
Чачански	7	—	7	4	1	4	30,43
Ђупријски	7	1	4	2	2	5	33,33
Пожаревачки	27	4	19	18	7	6	33,33
Крајински	17	4	7	13	4	5	34,00
Јагодински	10	1	3	5	2	5	38,46
Ваљевски	13	2	4	8	1	4	40,63
Крушевачки	9	1	3	3	1	5	40,91
Крагујевачки	18	—	10	8	2	6	40,91
Београдски	19	3	13	5	3	2	42,22
Руднички	9	—	2	4	3	2	45,00
Шабачки	20	3	5	5	3	3	51,28
Варош Београд	—	—	—	1	—	14	—

Овде је значајна та околност, да у овим окрузима, који имају релативно мање школа према броју становника, проценат школа са малим бројем ђака мањи је, но што је у окрузима са релативно већим бројем школа. На прилику, у округу књажевачком била је у 1876 години једна основна школа тек на 4194 становника, а проценат школа са малим бројем ђака за тај округ износи само 6,67. Напротив у шабачком округу, долази једна школа на 2035 становника, а школа са малим бројем ђака има 51,28 процената! Где је мање школа, тамо су веће школске општине, а

лакше је и напунити школу ђацима. Онде пак, где има више школа, обратно је.

У 1876 школској години отворено је 17 основних школа, а затворено их је 5. Поименце ове су школе

ОТВОРЕНЕ :

ЗАТВОРЕНЕ :

У алексиначком округу

У Брачину. —

У београдском округу

У Барићу. —

У Бегаљци.

У Јунковцу. —

У Ропчеву.

У Сремчици¹⁾ —

У Степојевцу. —

У јагодинском округу.

У Избеници. —

У крагујевачком округу.

У Клићу —

У Вукосавцима

У Лузници. —

У Страгарима²⁾ —

У крајинском округу.

У Великој Врбци. —

У Малајници³⁾ —

У Мајданпеку, женска школа.

У крушевачком округу.

У Међуречју. —

У Пешу. —

У подринском округу.

У Љубовији. —

У Царини.

У пожаревачком округу.

У Пожежеви. —

У Вуковцу.

У Трновчи.

У ужичком округу.

У Придворици —

У Сирогињи —

У чачанском округу.

На Рашкој, женска школа,

Ова школа одобрена је још у прошлој 1875 ој школској години, али те године није отворена.

У шабачком округу.

У Белотићу, (срез мачвански.)

Било је доста школа, које су за неко време престале биле у раду.

¹ Радила је дотле као приватна.

² Дотле је била као приватна.

³ Од 1873 године као приватна.

Како је било учитеља и учитеља у сваком округу у годинама 1866 и 1876, види се из овог прегледа:

ОКРУГ	1876 г.		1866 г.	
	УЧИТЕЉИ	УЧИТЕЉИ	УЧИТЕЉИ	УЧИТЕЉИ
Алексиначки	16	7	23	16
Београдски	40	6	46	32
Ваљевски	34	6	40	20
Латовински	29	6	35	18
Књажевачки	16	9	18	13
Крагујевачки	43	9	34	36
Крајински	47	11	58	29
Крушевачки	24	3	29	13
Порински	15	3	18	12
Поморавски	65	28	93	61
Руднички	19	2	21	16
Смедеревски	37	9	46	26
Тупурџијски	26	6	29	16
Ужички	29	4	33	20
Црнојевићки	21	14	35	15
Чачански	24	5	29	15
Шабацки	28	7	33	29
Варош Београд	18	16	34	12
Србија	543	146	689	397

Ово прекидање долазило је или због смрти или због оставке учитељеве.

6. Наставници.

У свима основним школама рађало је

учитеља 543

учитеља у мушким школама 65

учитеља у женским 81

свита наставника 689

ВАРОШКИМ ГЕОСКИМ

учитеља 131

учитеља у мушк. школама 16

учитеља у женским " 77

Свита 224

У СРЕДЊУ РУКУ ДОЛАЗИЛО ЈЕ НА ЈЕДНУ ШКОЛУ

ВАРОШКИ ГЕОСКИ У ОПШТЕ

учитеља 2,63

учитеља 1,75

наставника 2,24

Знатан је број учитеља, које раде у мушким школама. Закоп од 25 октобра 1872 године овластено је министра просвете и црквених послова, да може постављати за учитеље у мушким школама и жени-

сва лица. На крају 1876 школске године било је

таких учитељаких веш 65.

Занимљиво је, како је број учитељака у мушким школама с године на годину све више растао. Таквих

је учитељака било

НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ СВЕТА НА 100 УЧИТЕЉА

1873 81

74 40

75 66

76 65

(Наста више се)

УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1873	81	6,00
74	40	7,02
75	66	12,67
76	65	11,97

У годинама 1876 године било је више

УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1876 г.	121	173
1866 г.	94	240

Према томе порастао је број наставника свита са 53,45 процената; напротив школе се умножише у истој години са 55,54 процента.

У годинама 1866 рађало је

УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1866 г.	94	240
1876 г.	121	173

Ова су узете и учитељаке у мушким школама.

У М Н О В А С П И Т А Њ Е

од ХЕРБЕРТА СПЕНСЕРА

Није могуће а да нема свезе међу васпитним системама и друштвеним приликама, са којим су оне ишле упоредо. Уређења извесне епохе, ма какав да је њихов значај, морају бити у свези међу собом, с тога, што имају заједнички извор у народноме уму. Кад су људи догмате вере и њихова тумачења примали од непогрешиме власти, која није била толико снисходљива да то све објасни, учење је деце морало бити, разуме се, чисто догматично. Када је у цркви владало правило „веруј и не питај“, природно је да је то правило руководило и школу. Када је протестантizam дао узраслима право на лично суђење и када је у образовању подмлатка морала понићи одговарајућа промена. Заједно са политичким деспотизмом, који је суров у својим заповестима, који за незнатне преступе казни смрћу, који се неумолимо свети над оним код кога нема ропске преданости, — заједно са таквим деспотизмом морала је понићи и исто тако строга академичка дисциплина, дисциплина многобројних наредба, чије се је нарушење казнило батинама, дисциплина неограничене аутократије, која је била одржавана рогозима, палицама и апсевима. С друге стране увеличање политичке слободе, уништење закона који су стешњавали личну слободу, и добитак уставни закона, — било је спровођено сличним прогресом ка неприсињеном васпитању: ученика већ не притежу и не гњече, и да би њиме управљали прибегавају не кажњењу већ другим средствима. У добу аскетизма, када је човек био у толико добродетељнији у колико је боље могао да угуши своје природне жеље за наслађавањем, најбоље је васпитање било разуме се оно, које је гушило детиње жеље и које је сваку својевољну радњу претило речима: „ви не смете то да радите.“ Доцније, на против, када се је уживање почело да сматра као законита потреба, када су робовима часови вада смањивани да би се и они провели, тада су родитељи и учитељи почели да увиђају, да се већи део детињих жеља може спокојно задовољити, и да њихов несташлук није тако ђаволске природе као што се је пређе мислило. У том веку када су сви веровали, да је трговину нужно руководити наградама и претњама; да је потребно да се фабрикантима претпаше какав им мора бити испан и колика цена; да се може законом определити вредност монете; — у том је веку неминовно морало господовати и то мњење, да се ум дечка може истесати по неком калу; да му учитељ може дати неке способности од којих у њему ни клице нема; да је његов мозак ништа друго но један суд, у који се може на-

Сути знање и који се у опште може построи по учитељевој идеалу. У наше је доба слободна трговина доказала, да се ствари саме собом много боље уређују но што се је то пре мислило; да занати, трговина, земљеделство и морепловство цветају много боље без надзора но кад су под надзором; да је политична управа само онда добра, кад је изникла из средине којом се управља. Нама доказују и то, да постоји природни процес умнога развића, који се не може без вреда и шкоде нарушити; да се не могу на развијајући се ум насилно накалемљавати форме искуства; и да и физиологија има свој закон захтевана и предлагања, са којим треба саобразно да радимо, ако нећемо да нанесемо вреда. И на тај начин, стари поредак васпитања произашао је из савремених му социјалних система, као што су били пророчки догматизам, сурова дисциплина, ограничавање свуда, проповед аскетизма и вера да је човек напред одређен за неке цели. Најновија култура и савремено васпитање одговара либералнијој религији и либералнијим политичким уређењима нашег доба.

Али ми још нисмо обратили пажњу на удаљену личност, а имено: на сличност оних процеса, којима су извршене те узајамне промене, и на сличност међу разним ступцима разнородних мишљења, која су поникла услед тих промена. Неколико столећа назад постојала је једнообразност у веровањима — у религији, политици и васпитању. Сви су људи били католици, монархисте и последовачи Аристотела; никоме ни на памет није падало да сумња у достојанство сколастичке рутине, у којој су сви били васпитани. У сваком од тих случајева, једна и иста радна снага заменула је једнообразност непрестано растећом разнообразношћу. Тежња ка уздигнутој личности, која је ишла упоредо са великим протестантским покретом и која је постојано продужавала да производи непрестано растећи број секата, — тежња, која је васпитала политичке партије и из две првоначелне развила, у наше доба, мноштво партија, чији број пораста сваком годином, — тежња, која је повела ка Бакоповском преврату против сколастике и од тог доба произвела, како код нас тако и на страни, многе нове философске системе, — та тежња и тај правац произвели су и у васпитању јереси и мноштво разних метода. Као и спољне последице једне и исте унутарње промене, ти су процеси неопходно били, више или мање, једновремени. Опасна ауторитета папе, филозофа, краља и „дјетоваспитатеља“ представљају у суштини један појав; у свима тим сферама јасно се опажа тежња ка слободи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рада, како у извршењу саме промене, тако и у новим формама теорије и праксе, које су провизашле услед те промене.

Многи сажаљевају ту многобројност система за образовање младежи, али посматрач, који влада широким погледом, видеће баш у томе најсигурније јемство за коначно установљење рационалне системе. Ајде да не говоримо о теолошким разногласицама, али разногласност у васпитању очевидно води олакшању испитивања, услед поделе рада. Кад би нама био познат истинити метод, онда би свако одступање од њега било штетно; али како истински метод тек треба да се нађе, то трудови безбројни независни мислилаца чине средство да би се пронашла истина. Сваки се из њих изненађује каквом новом мишљу, која је вероватно више или мање основана на фактима; сваки се од њих одушевљава својим планом, замишља средства којима би испитао његову правилност, и непрестано се стара како би доказао његову потпуну тачност и извесност; сваки је од њих немилостив критикујући друге; али кад се све те силе сједине, онда неизбежно мора то проваћи, да сви они мало по мало изађу на прави пут. Ако би ма ко од њих открио неки делић нормалног метода, то би одмах одвело примени; а све што би у том открићу било неумесно, морало би поновљеним покушајима и предавама бити опорекнуто. Кад се тако сједине све доказане истине и изагнају погрешке, онда неопходно мора бити израђена потпуна и правилна доктрина. Од три фазе, кроз које пролази човекова мисао — једногласност незнаљачка, разногласност испитивачка, једногласност знаљачка — друга је фаза, очевидно, мати трећој. Ове две фазе долазе једна за другом не само по времену, но и по узрочности. И тако, ма како неповољно да посматрамо савремена трвења у васпитним системама и ма како да жалимо на зло што иде уз њих, ми смо дужни да све то признамо за претходни ступањ, кроз који се мора проћи и који је у својим крајњим резултатима благотворан.

Међу тим, зар ми не можемо да дамо себи рачуна о напретку своме? После педесет година расуђивања покушаја и срањивања резултата, зар не можемо доказати да је бар нешто учињено за остварење целих? Неколико старих метода морали су да изађу из употребе, неколико је нових установило се, а многи други налазе се на путу или ка смрти или к општем пријему. Поставивши редом те различне промене, опазићемо у њима вероватно сличне карактерне црте, можда ћемо још наићи и на какав општи правац, — и на тај ћемо начин стећи могућност да откријемо правац којим нас води покушај, и да покупимо знаке из којих се може видети начин како да се достигне најдаље савршенство. У виду предуговљења за дело боље израђено, овде износим по-

глед на главне контрасте (противности) међу васпитањем прошлог и васпитањем нашег доба.

Кад се истисне једна заблуда, обично слеђује влада противположене заблуде: иза векова, у којима је само једно тело развијано, наступио је век, када је сва пажња била обраћена на културу једнога ума, када су трогодишњој и четворогодишњој деци давани у руке учебници, и када се само прибављање знања сматрало као ствар јединствено — неопходна. Успех, који долази за сличном реакцијом, достиже се обично увиђањем заблуде и признањем, да су они само две противне стране једне истине; и тако долазимо до убеђења, да је нужно подједнако се бринути како о телу тако и о души. Систему су насиља многи одбацили. Људи почињу да увиђају, да је ради успеха у животу најважније бити добро животно. И најбољи мозак од мале је вајде, ако нема довољне животне енергије која би га разиграла; и по томе онај, који жртвује једно да би постигао друго, ради као суманути: справедљивост овога мишљења постојано се доказује предањем тако зване деце — генија. И на тај начин открива нам се мудрост оне изреке, да једна од васпитних тајни лежи „у умешности да се разумно проведе време.“

Некада општепримљено учење на изузет како који дан наилази на све већи отпор. Сви новији ауторитети осуђују стари механички начин учења азбуке. Таблицу множења често уче путем опита. При изучавању језика, школски је метод замењен методом, који је основан на томе, да се дечко прво добро упозна са својим матерњим језиком. Система механичка, слична другим системама оног времена, више се је бринула о формама и симболима, него ли о предметима што су лежали у основу тим симболима (знацима). Повонити речи у опом истом реду без погрешке, то је све; знати значај њихов, тога нема; дух је жртвован форми. На послетку се је појмило, да је у том случају такав резултат неопходим; јер у колико се већа тежња обраћа на знаке, у толико мора ослабити пажња према предметима, што су означени знацима; или као што је то Монтењ давно говорио: „Savoir par coeur n'est pas savoir,“ т. ј. знати нешто на изузет не значи разумевати то.

Упоредо с учењем на изузет опада и блиски му сродник — изучавање правила. С потетка почесна а доцније и општија правила. Изучавање само правила осуђује се с тога, што оно даје само неки површни појам о предмету, а не уводи у саму суштину ствари. Признато је да није од велике вајде кад се неке саопшти само резултат испитивања, а не буде упознат и са самим оним појединим испитивањима, на основу ког се је поставило опште правило. Опште се ис-

тине могу потпуно разумети тек онда, кад се до њих дође сопственим трудом, кад се самостално разгледају и испитају ма само неколика факта, на којима се темеље опште истине. „Лако дошло, лако отишло“ — може се сасвим умесно применити и на знање, као и на богатство. Правила се забораве чим остану осамљена у уму; чим се не сједине са осталом садржином ума, као огранак на дрвету са деблом; начела пак, која су израђена у тим појединим правилима, кад само буду појмљена остају сталан добитак духа. Младић, који је учио само поједина правила, губи се кад изађе ван граница својих правила, док младић, који је васпитан по принципима, по општијим начелима, и који је навикнут на мало пространије мишљење, решава нов задатак исто онако лако као и какав стари добро познати. Међу умом који се слепо придржава појединих правила и умом у коме владају извесни принципи постоји таква разлика, каква постоји између материјала који је просто стрпан на гомилу и тог истог материјала, али уређеног у неку складну целину. Ум ове друге врсте одликује се дакле тиме што су код њега саставни делови везани међусобно према неком општем начелу, али много је важније његово преимућство то, што је он способан за самостално истраживање, за независну мисао, за нова открића, док је ум прве врсте за све ово неспособан. Немојте рећи да је то само упоробљавање; не, то је најтачнија истина. Сједињавање појединих фактова у општу мисао, то је организација знања; а предмети до којих је доведена та организација, чине умни хоризонт човеков.

Замена појединих најтачније ограничених правила општим принципима и неопходно сједињен с тим обичај да се не казују апстракције, опште мисли, — произвели су то, да су неки предмети којима су се пре занимали у почетку остављени сада на послетку. За пример може послужити то, што је крајће глуп обичај, да се граматика учи с почетка у основној школи, остављен, и сад се ова наука учи доцније. Марсељ вели: „може се тврдо казати да је граматика не камен темељац, већ круна.“ А Вајз овако расуђује: „Грамматика и Синтакса, то је збир закона и правила. Правила се збирају на пракци; она су резултати индукције, која се састоји у непрестаном посматрању и у срањивању фактова. То је наука, философија језика. Идући природним путем, како поједине личности тако и читави народи долазе до науке тек мало по мало. Људи говоре и пишу песме много пре но што помишљају на граматiku или прозодију. Давно и давно пре Аристотелове логике људи су мислили.“ Једном речју, као што је граматика постала после језика, тако треба и да се изучава тек пошто се добро зна језик; истинитост ове поставке признаће

сваки, који разуме одношај што постоји међу развићем поједине личности.

Најважнији од новијих добитака јесте систематично култивисање (обрађивање) посматрачких способности. После дуге слепоће људи су, на послетку, увидели, да добровољна радљивост посматрачких способности код деце има и сметња и од вајде је. Оно што је се пређе сматрало као празна радња, као забава или шала, то је сада признато за процес којим се прибавља знање и на коме се оснива сва доцнија наука. Из тога је поникла мисао о очигледној настави. Израз Баконов, да је физика мати свију наука, добио је значаја и у васпитању. Не познавајући тачно видљиве особине предметима, наши појмови морају бити лажни, наши закључци погрешни, све наше радње безуспешне. „Ако само не буду правилно васпитана спољна чула, све ће даље васпитање бити сакато, и то је немогуће исправити.“ Као што видите дакле, што је могуће потпуније чулно посматрање — то је основни услов сваког успеха. Оно је неопходно нужно не само вештацима, природњацима и научарима, не само лекару једном ради верности дијагнозе, — но ми видимо да је и филозоф занет *исматрањем* међусобних одношаја међу предметима, које други и не примећују, да и појета *исматра* естетична и суштинска факта у природи која сви признају кад им се покажу, али која они у први мах не примећују. Ништа није важније но непрестано проводити мисао, да су живи и потпуни упечатци нешто најважније. Никакав здрав производ ума не може бити изаткан од трулог материјала.

Упоредо са опадањем старог метода, по коме је истина у апстрактности, поникао је одговарајући нови метод, по коме се истина налази у конкретности. Основни факти тачних наука изучавају се сад непосредним посматрањем. Употреба географских модела, модела правилних тела итд., као приступ у географију и геометрију — то су факти те врсте. Очеvidно је да је општа црта тих метода та, што они воде ум детињи оним путем, којим је прошло цело човештво. Истине бројева, форам, одношаја у положајима — с почетка су биле узимате са конкретних предмета, и представљати детету те истине у конкретном облику значи учити га оним путем, којим се је учило цело човештво. Мало по мало ће се, можда, појмити, да се дете тим истинама и не може у самој ствари научити другаче; а то по томе, што и ако га нагонимо да понавља какву апстракцију, та ће апстракција имати за њега значаја тек кад он сам опази, да она просто представља оно што он среће у свакидашњем животу.

Али од свију наведених промена најзначајнија је жеља, да добијање знања буде пријатно а не тешко;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.veles.com се та оснива на више или мање јасном сазнавању тога, што дете у свима годинама узраста воле ону умну радљивост, која је корисна за њега, а не воле бескорисну. Сви почињу да појимају, да појав склоности ка ма којој врсти знање показује, да је ум постао способан да усваја знање и да он, ради свога развића осећа потребу у знању; а с друге стране, да одвраћање од неког знања показује да се оно врло рано предлаже. На све стране се старају да васпитање у почетку буде забавно и да целокупно васпитање буде интересно. На све се стране тумачи како су игре корисне. Свуда се распростиру волшебне игре за децу. Сваким даном наши планови све боље одговарају младићским укусима. Ми непрестано питамо: да ли дете воле да учи то или друго што? „Треба угађати природној детињој жељи за разнообразношћу, говори Марсељ, и задовољење његовог љубонитства увек треба сједињавати пре но што дете покаже ма какав знак непажње и малаксалости.“ То треба имати на уму и при даљем васпитању. У занимљивом читању, у заједничком певању, у шетњи по пољу и, у многим сличним случајима може се провести та промена. Аскетизам (мучење свог тела, калуђерство) ишчезава из васпитања, као и из живота; и општа карактерна црта политичног законодавства — да се постигне опште благостање — у силној мери почиње да буде одликујућа црта и школског законодавства.

Каква је општа карактеристика ти свију различних промена? Да се не састоји она у већем приближењу методама природе? То је очигледно у укинућу насиља над малољетнима, противу кога се буни природа, и у томе што је усвојено да се у првом добу живота само вежбају спољна чула. То је очигледно и у томе, што је учење на изузет и по књигама замењено лекцијама, које се дају усмено и експериментално. То је очигледно и у томе, што се учење правила изводи из употребљавања и замењено је изучавање општих начела (принципа), то јест саопштавање се оставља на страну док се не упознају поједина факта, из којих се изводе општа правила. То је очигледно и у томе, што се основи науке предају у конкретној (стварној) а не у апстрактној форми. А више него у свему другом исказује се овај правац у разним старањима, да се знање представи у привлачећој форми, и да се на тај начин учини да добијање знања буде пријатно, као што у свима делима природе влада задовољство, које иде уз испуњавање неопходних функција, служи као симбол (изазивач) тог испуњавања — исто тако и у само-васпитању детета задовољство, којим оно н. пр. доми играчке, служи као поопштрење оном духовном делању код њега, помоћу кога ће оно научити да разликује својства разних предмета. И према томе ми само испуњујемо

заповести природине, кад се управљамо према интересу детета при избору поретка по коме ћемо да распоредимо предмете, и при избору начина на који ћемо да их предајемо.

И на тај начин ми долазимо до доктрине, коју је давно исказао Песталоције: да се васпитање, како у свом распореду тако и у својим методама, мора саглашавати са природним процесом умнога развића, — да постоји извесна поступност, у којој разне способности раде добровољно, — да свака дакле способност ради добровољно тек кад јој се да знање, неког извесног рода, — и да се сав наш посао састоји дакле у томе, да добро упознамо способност, те да јој дајемо да учи оно што ће је занимати. Сви гореозначени напреци само су делимичне примене овог општег принципа. Нејасно и збркано разумевање овог начела већ се је распрострло међу учитељима; а у списима о васпитању сваким даном све се више на њега наслањају. „Метод је природе архи-тип свију метода,“ говори Марсељ. „Оспособити ученика да он може сам себе добро да образује — ето то је животно начело у томе послу,“ пише Вајз. У колико нас више наука упознаје са особинама ствари, у толико ми у њима боље видимо средства, која служе нашем задовољењу. Увеличавање знања постојано води ограничењу нашег мешања у процесе живота. Као што је у медицини старо „херојско лечење“ замењено у многим случајима простом дијетом, — као што је у тамницама примењено, да присиљавајућа дисциплина није тако успешна као природна дисциплина, да апсеник себе издржава с општем производним радом, — исто смо тако и ми нашли, да је успех у васпитању могућно само онда, кад се наше мере саглашавају са добровољним кретањем умних сила.

Основни принцип, по коме се метод и предмети учења морају да прилагођавају поретку развића и размерама у којима способности делају, никада није био потпуно пренебрегнут: његова је истиност неоспорна, јер је очевидна. Сваки се учитељ до извесног ступња саглашава са овим принципом у своје школско рад, из тог простог узрока, што је васпитање могуће само при том услову. Нико не учи децу тројном правилу пре но што су научила да множе и деле. Нико не тражи од њих писмене радове док још не знају да пишу. Али погрешка старих метода састоји се у томе, што ни у подробностима, у појединим ситницама нису признавали оно, што су били принуђени да признају у опште, у целоме. Међу тим свуда се примењује један и исти принцип. Ако морају године да прођу међу временом, када је дечко способан да појми одношај два предмета у простору, и међу временом, када ће он да састави себи веран појам о земљи као глобу, који се састоји из земље и воде,

који је покривен горама, шумама, рекама и градовима, који се окреће око себе и око сунца, — ако он поступно прелази од једнога појма другом, — ако његови појмови тек мало по мало постају све шири и све сложенији, — то зар није онда јасно, да постоји нека општа поступност, којом се руководи умно развиће код деце? Сваки шири појам претпоставља уже појмове, из којих је састављен; а износити дечку ма какав општи појам пре него што је усвојио саставне делове тога појма — значило би то исто, као кад би му почело нешто да се казује с краја место с почетка. Да би се потпуно појмио неки предмет треба покушати и знати тачно поједина факта о њему, и тек упоређењем тих појединих података изводити опште појмове; то је природни пут за добијање идеја (општих појмова). Ако се пренебрегне овај пут, идеје се примају са одвратношћу, са апатијом, и — изузев случајеве када је ученик толико умно развијен, да сам може да попуни пропунке — те идеје остају у памети као мртва факта, која мало или нимало не доносе вајде.

Али нас питају: шта треба да је циљ сваке системе? Ако је то истина да ум, слично телу, има напред одређен пут развића, — ако се он развија сам из себе добровољно, — ако посљедујуће жеље једне или друге врсте знања поничу онда, када су оне неопходно нужне као духовна храна, — онда је ли нужно мешати ту и своје бриге? Зашто се не би дете оставило *искључиво* дисциплини природе? Зашто ми не би било потпуно пасивни и зашто их не оставимо да они сами прибављају знање како умеју? — зашто не би били потпуно доследни? Ово питање изгледа у неколико неумесно. Указујући да је система потпуног *laissez-faire*-а (слободне радње) логички извод из тих доктрина, оно као што изгледа, опровргава с друге стране те доктрине *deductio ad absurdum*. Али, ако се само верно појме наше доктрине, оне не доводе до тако неразложних закључака. Један поглед из физичке аналогije објасниће то. Општи закон живота показује, да у колико је сложенија произведени организам, у толико више зависи од родитељског организма, односно хране и заштите. Разлика међу скоро образваном и самосталном неком воденом биљком и међу семеном дрвета са његовим многим покровима и сложенијим набављањем ранијих материја, које су му неопходно нужне у првом периоду растења — објасниће тај закон у његовој примени на биљни свет. Међу животињом можемо овај закон пропратити у целом реду контраста — од монаде, чија половина чим се одвоји одма постаје потпуно самостална и независна, до човека, чији плод не само што мора да пређе у продуженом ембриолошком развићу све ниже животињске фазе, већ и после тога још дуго добија

храну од матере, па и кад се научи да једе без туђе помоћи, опет хлеб, одело и кров мора други за њега да спрема, тако, да тек око 15 и 20-те године постаје способан да се сам издржава. Тај закон важи и за ум, исто као за тело. Односно духовне хране сваки виши створ, а нарочито човек, зависи с почетка од помоћи одраслих. Не имајући способности да се движе с места на место, дете је неспособно да добави материјале што су му потребни за упражњавање чулне осећајности, исто онако, као што је неспособно да добави потребе за желудац. Неспособно да приуговори себи храну, оно је тако исто неспособно да многим врстама знања даде ону форму, која је цужна да би знања могла бити усвојена. Језик, помоћу кога се науче све више истине, потпуно је узјамљен од оних лица што окружују дете. И на тај начин, износећи пред дечка сваки дан извесне факте, у потребној предуготовљености, у неопходној количини, ми служимо његовом уму као и телу што му помажемо. У оба случаја, главни посао родитеља састоји се у пажњи, да *услови*, неопходни за развиће и напредовање, буду испуњени. При снабдевању детета храном, оделом и кровом они испуњују своју дужност. ни мало се не мешајући у поредак и у произвољну радњу унутрашњости; исто га тако они могу снабдевати звуцима ради подражавања, предметима ради разрешавања, и, ако само при том не употребе никакву принуду, свим тим својим снабдевањем не само да неће растурити нормални процес умног развића, већ ће му шта више јако помоћи. И тако дакле горе назначене доктрине не воде за собом искључавање оваког обучавања, као што неки мисле, већ на прстив остављају најшире поље активном образовању.

Прелазећи од општих правила примени нужно је приметити, да је Песталоцијева система на пракци једва испунила оно што је у теорији обећавала. Ми знамо да се деца слабо интересују лекцијама својим, или готово одвратно осећају к њима; и, колико је бар нама познато, песталоцијевске школе нису увеле у свет неке бог зна како развијене људе; не знамо да ли је у томе достигнута бар средња пропорција. Али то није ништа чудно. Успех сваког средства зависи, у главном, од искуства са којим се примењује. Дајте неискусном занатлији и најодобраније алате, све је у залуду, он ће само у лудо страћити време, не створив ништа; исто тако и неискусном учитељу не помажу много добри методи, и при најбољим методама он ће грешити. У самој ствари, савршенство метода постаје у таком случају узрок недаће, исто тако, као што је у неискусним рукама савршенији алат извор лоших резултата. Просто једнообразно, механички-рутинско обучавање могу вршити обични умови, и такво ће обучавање произ-

вести резултате разуме се само такве, какве је оно способно да произведе који да бог ме неће бити бог зна какви: али потпуна система, — система, која је у својим применама толико разноводна колико је ум у својим способностима разноводан — система, која за сваку засебну целъ предлага специјално средство, — таква система, ако се оће потпуно да примени, потребује способности какве се не могу наћи у сваког учитеља. Свака учитељица женске школе може учити девојчице срицању, и сваки учитељ може дете обучити таблици множења. Али да учи срицању као што треба, употребљујући истинити

смисао писмена место само њихових имена, или да обучава множењу и у опште бројним комбинацијама путем експериментне синтезе, путем разноврсних склапања, — за то већ треба неког разумевања. Да се изради рационалан курс из васпеле фаланге свију наука — за то треба таква сила суђења и таква снага изумевачка, толико умног сачуствовања и љубави према деци и толико аналитичке способности, што све ми никад нећемо видети примењено на самој пракци све донде, докле се год учитељски посао буде овако мало ценио као данас.

[Наставиће се].

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

I

На беседи коју су давали учитељи и учитељке ош. школа у Алекс. Бањи на Св. Саву ове године у корист-сиромашних ђака био је целокупан приход 51*25 динара. У тих 50 динара рачуна се и добровољни прилог у 26*05 динара, на што се овим путем изјављује најтоплија благодарност гг. приложницима у име ученика и ученица. — Приложници су: гг. поп Аврам Т. Живановић 4 динара; Тодор Ливас лекар и Маринко Б. Марковић трговац по 3 динара; Сретен Ђурговић срески начелник и Стојиљко Милићевић тргов. по 2 динара; Раја Ђ. Стојановић трговац и поп Драгутин Јовановић по 1*20 дин., Тома Стојадиновић богослов IV год. 1*05 д; Стојан Живадиновић трговац, Јован М. Јовановић телеграфист и Светозар Огњановић главни кмет по 1 д; Живан Ђорђевић и Иван Антић трговци по 0*60 д; Радојко Пешић, Браћа Симићи трговци и Алекса П. Милојковић учитељ по 0*50 д; Мита Видојевић, Тома Марковић, Алекса Марковић, Никола Живадиновић, Драгутин Р. Милијић трговци и Владимир Анђелковић писмоноша по 0*10 д; г-ђа Јелена почив. Мијалка Јовановића 0*30 д; Мита Перић тргов. 0*20 динара.

На водо-освећењу у школи приложили су добровољне прилоге: гг. Светозар Огњановић, председник општине бањске, Браћа Х. Павловић и Радисав Милијић трговци по 2 дин.; Стојиљко Милићевић тргов. 1*10 дин., Сретен Ђурговић начелник срески и Браћа Јевтић трг. по 1 дин.; Милета Дидић и Јованча Стојковић трговци по 0*50 динара; и Радосав Грнчар 0*20 динара

Хиљадил се оваки родољуби, који школу потпомажу, јер је у школи и будућност наша!

Домаћин је био г. Стојан Живадиновић, који је и госте и децу задовољио одличном услугом и чашћу, а у вече је био десна рука за ред при беседи и забави, на чему му се овим изјављује најтоплија благодарност.

За идућу је годину домаћин г. Иван Антић, трг.

II

Школа Бачинска, у округу јагодинском, прославила је и прошле, па и ове године СВ. САВУ.

Прошле године опоменуо је у својој беседи и иказао је учитељ Филип, да је одвећ нужно имати цркву близу школе и да је потребно имати звонце школско.

Сви су се усрдно одазвали и драговољно десивши се њих 72 уписали 2.000, динара за цркву; уписали су и плац за цркву, и кров, и патос, и двери, и прозоре од гвожђа и врата, и много друго — све за цркву. Па и ове године био је домаћин Илија Петковић, тежак; водицу је осветио и колач пресекао г. Милош свештеник; извештај је читао и беседу у похвалу СВ. САВЕ говорио учитељ — и изјавио је благодарност свима онима, којису се одазвали прошле године за цркву, а ове године за звонце „које школа није до сад имала па је и ову потребу општина и поједина лица данас намирила,“ звонце на звонари наместила и 270 динара дала.

Послали су и приложили на сиромашне ђаке:

Гг. Милош Ђурић начелник ср. Темнишког 6 д. Милош свештеник Бачински 4 д., Филип учитељ 2 д., Максимијан учитељ из Баточине 3 д., Аврам Поповић из Бачине 4 д., Лазар Радојковић из Бачине 4 д., Тривун Јовановић стараоц школски 5 д., Милан Главичић из Бачине 2 д., Аксентије Јовановић из Бачине 2 д., Сава Милићевић из Варварина 1 д., Милан Веселиновић из Бачине 1 д., Милан Ђирић из Бачине 1 д., Никола Стојановић из Бачине и Милић бојадича из Бачине по 1 динар.

На оваком одзиву и поклону, изјављује се свима најтоплија благодарност.

III

Г. Петар Николајевић, рачуноиспитач главне контроле, послао је у почетку ове школске године школи Рајачкој на дар добрим и сиромашним ђацима следеће дарове: 120 прописа, 1 кутију пера гвоздених, 6 туцета

финог плајаза и 6 туцета држаља за пера (у вредности од прилике око 24 динара).

Овим је поклоном учитељ у настави знатно помогнут. Зато се у име свију ученика најтоплије благодари г. Николајевићу.

IV

г. **Мих. Димић**, управник позоришне путујуће дружине, приликом свога бављења у Параћину, приредио је 14 јан. о. год. преставу у корист фонда основних школа.

г. **Никола Милетић** практиканат поклонио је књијници параћинских основ. школа 6 ком. књига разних садржаја.

Учитељи и учитељке параћинских основ. школа изјављују своју захвалност поменутиим добротворима.

V

Од како се Јестаственица на нашој Великој Школи поделила на три катедре, Зоологију, Ботанику и Минералологију, и свака је од тих катедара добила свога заступника, морали су се поделити и кабинети већ и зато што је намножењем наставничког персонала могућност настала да се гране Јестаственице опширније предају, а опширније предавање захтева много већи прибор за наставу, што све у старом кабинету не би могло места да има.

Ова је подела кабинета тако извршена, да су у старом локалу остале минералашке и геолошке збирке; Зоолошки музеј добио је место у десноме крилу зграде до старог кабинета, а хербар, који се још у староме локалу налази преместиће се у Ботаничку башту чим тамо потребна за то зграда озидана буде.

Потребе различитих јестаственичких кабинета подмирују се највише куповином са стране, али домаће ствари не могу се тим путем да набављају, већ их морају збирати сами наставници. Како пак ови не могу свуда и у свако време да стигну, наша ће Вел. Школа дуго морати да чека док се у њеним кабинетима прикупе све или бар важније домаће ствари из три царства природе.

Да би се то време могло да скрати, да би се наши кабинети могли што раније да поуне домаћим природним стварима, позивамо све пријатеље наше школе и домаћег напретка: чиновнике сваког реда, рударе, ловце, рибаре, шумаре а нарочито професоре и учитеље, који сви имају прилике да до које ређе природне ствари дођу, да то најближој пошти под назначењем шта је, као мустру без вредности нашој Вел. Школи упуते, а школа ће, желећи одати достојну хвалу сваком свом добротвору те поклоне повремено приказивати у „Просветном Гласнику.“

Досад је поклоњено:

Зоолошком кабинету

Од † **Браће Радовановића**, скелет човеков заједно са стакленим орманом у коме је он смештен. Сем тога кости добање и кичмени обртњи.

Од г. **Марка Стојановића**, адвоката, две чапље (*Ardea stellaris* и *zarzetta*), и једног копца.

Од г. **Ђуричића**, инжењера ваљевског, белу врану, лиску и једног ковача.

Од г. **Марка Ђуричића**, бив. великошколца, гриваша, жују, коса, свраку, финку и брдског врапца.

Од г. **Вучковића**, капетана инжењерског, неколико ортоптера и лиску.

Од г. Др. **Владана Ђорђевића**, разне зглавкове, цело иницирано дете, а сепаратно инициране ноге, руке и срце.

Од г. Др. **Познера из Смедерева**, дете једног сељака из Кусатка са рудоментисаним (закрљљаним) ногама и рукама.

Од пок. **Саве Павловића**, суплента неколико тичијих јаја и гнездо од зоље.

Од г. **Петра Радојловића**, пензионара, главу једног петла са необично дугим креслама.

Од г. **Ђоке Антиквара**, 3 детета од једне материце без потиљне кости, у опште монструм (наказе) и дубању једне калуђерице.

Од **госпођице Н.** једнога папатаја.

Од г. **Љубе Стојановића**, великошколца, неколико инсеката.

Сем тога г. **Др. Чокор**, управник ветеринарске школе у Бечу, послао је истом кабинету, једну елегантну збирку паразитних црви и то пантљичару псећу и коњску (*Taenia cucumerina*, *coenurus* и *perfoliata*), даље псећи и лављи *Pentastomum*, *Trichocephalus depressincolus*, псећи и голуби округли црв *Ascaris marginatus mystax* и *maculata*, коњски *Oxyuris equi* и овчији *Coenurus cebralis*.

Свима именованим дародавцима изјављује се срдачна захвалност на добру и пажњи коју указаше школи и науци.

VI

Пок. **Милоје Шишковић**, трговац из Паланке, завештао је 100 дуката пес. на просветне цели, а поглавито да се од интереса потпомажу књијевници који пишу корисне књиге за народ и школу, а слабог су материјалног стања. — Завештање ово предато је управи фондова.

VII

Женско друштво у Алексинцу поклонило је фонду сиромашних ђака алексиначке ниже гимназије 48 динара.

Овим се путем изјављује женском друштву алексиначком свесрдна захвалност.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

VIII

Г. Светозар С. Спасић, члан суда општине сме-деревске, приликом полугодишњих испита походио је све смедеревске школе, како мушке тако и женске и тада је поклатио 48 комада разних књига у вредности 29-35 д. п. да се истима награде врло добри и примерног владања ученици и ученице смедеревских школа.

У име свију учитеља и учитељица, заједно са ученицима, који су награду добили, на овом племенитом дару изјављује се благодарност г. С. С. Спасићу са жељом од стране наставника да се и остали имућни Смедеревци на њега угледају и овим путем примерну децу награђују.

IX

Г. Павле Козељац, начелник округа пожаревачког, приликом проласка кроз срез звишки поклатио је 12 динара ученицима основне горње крушевичке школе. На том поклону учитељ поменути школе заједно са ученицима најрдачније благодари дародавцу.

X

Приликом спомена уласка Христовог у Витанију, подарили су деци основне школе Пружатовачке, у београдском округу, на набавку корисних књига, Стеван Луцић, мајстор гвоздених плугова, из Стојника, 2 динара и Симо Гајић, такође из Стојника, 30 пара динара. Хвала им!

XI

Г-ђа Еккатарина Н. Аћимовићка из Сопота, приликом полугодишњег испита подарила је ученицима Ропчевске школе у београдском округу, пет комада књига: "Геновева. Бугарска краљица. Сиромах Клавдије Ситнице за децу. Путовање по новој Србији."

Дароватељи изјављује се захвалност на пажњи коју је школи указала.

XII

Г. Алекса Миловановић, контролор ђумрука Шабачког, послао је школама Брзо-паланачким 12 комада разних књига да се разлада ђацима добрим о испиту полугодишњем. На овом поклону изјављује се захвалност г. Миловановићу.

XIII

Приликом водоосвећења у школи Паунској, у ваљевском округу, на дан св. Саве ове год. приложили су на сиротне ученике:

По 2 динара; Г. Филип Вићентијевић свештеник Милан Драгојевић и Јефрем Маријић.

По 1 дин. Милош Тикваревић, Јефрем Стојковић, Рака, Јован и Пера Радосављевићи, Мијаило Мишевић, Ђока Бојиновић, Илија Вишић, Лазар Марјановић, Стеван Томашевић и Вићентије Тешановић.

По динар и 20 пара: Велимир Војић.

По 80 пара динарских: Нерацка Р. Пантелић, удова учитељка.

По 1/2 дин.: Раденко Живановић, Паја Т. Станић, Јеврем Петрашевић, Мијаило Митровић, Радоје Ђурчић,

Драгоје Тешановић, Радован Марковић, Илија Живојиновић и Степан Хадијић.

По 40 и. дин.: Михаило Милекић.

По 30 и. дин.: Гаја Танасковић и Љубомир Петровић.

По 20 и. дин.: Вукајло Савић.

По 10 и. дин.: Јован Васиљевић и Јован Ђуре Савића сви из Паунске школске општине.

Свега 24 дин. и 90 и. дин.

На овим прилозима из свега срца благодаре им како сиромашни ученици, тако и учитељ.

XIV

Приликом школске славе св. Саве ове године даровала су на име помоћи сиромашним ученицима и ученицама основне школе Вратарничке, у округу црноречком, ова лица:

Вељко Спасић свештеник 5 дин. 60 пара динарск., Вељко Јанчић трговац 2 дин., Рајко Толић трг. 2 дин., Стојан Донић 2 дин., Ђерго Петровић главни кмет 1 д. 20 дин пара, Љубица Стаменковићева учитељица 1 д., Никола Цољић земљеделац 1 дин., Тривун Николић спекулант 1 дин., Јанча Јовановић помоћник кметов 50 п. дин., Никола Петковић писар општинског суда 50 п. д., Павле Јовановић школски стараоц 50 п. д., Брајко Панић командир 50 п. д., Никола Милијић земљеделац 50 пара дин., Павле Петровић земљед. 50 п. д., Јанча Стојановић механџија 40 п. дин., Вељко Јовановић земљед. 40 п. д., Тоша Николић земљ. 30 п. д., Јован Митков, земљ. 20 п. д., Панча Младеновић земљ. 20 п. д., Жика Митић земљ. 20 п. д., Даница Јанчићева ученица 20 п. дин., Цалко Тошић земљ. 20 п. д., Никола Панчић зем 20 пара динарских.

Свега 21 дин. и 10 дин. пара.

Овај новац је утрошен на одело неколико врло добрих а са свим сиромашних ученика и ученица.

Свима именованим лицима изјављује се захвалност на милосрђу указаном сиромашној деци што се уче.

XV

Господин Јован Мишковић, потпуковник — бивши министар војни, путујући и прегледајући овамошњи по локај, посетио је Борачку школу 27 априла, и том приликом приложио на сиромашне ученике 5 динара.

Г. Вукоман Ковачевић, свештеник из Миланце, ср. моравичког округа ужичког, посетио је школу 22 фебруара, и том приликом претплатио за школу „Хришћански Весник“. Именованим дародавцима изјављује се захвалност на пажњи и добру коју су школи указали.

XVI

Г Никола Ст. Казимировић, свршавајући богослов из Јабуковца, о доласку својој кући о божићним празницима, посетио је јабуковачку школу, и том приликом школску књижницу са 7 комада добрих књига увеличао, давши од својих књига. Исто тако г. Никола

повчани је прилог учинио у три динара. Г. Ђорђе Јов. Поповић трговац 2 дин., г. Илија Пана Стојић председник суда за спомен свога сина (који је као ђак умр'о) 2 дин. и 50 п.

Свега 7 дин. и 50 п.

Сва три приложеника изјавили су, да се за помеху прилог набаве дивити за ђаке у школи.

На овом њиховом родољубљу, наставник са својим ученицима свесрдно им блародари.

XVII

Г. Милош Грабовачки, књиџар из Земуна послао је на дар ученицима IV разреда мушке основне школе у Пироту 24 ком. књиџица: „*Не сведочи лажно на ближњег*а.“ Књиџе су ученицима раздате а дародавцу изјављује се свесрдна захвалност.

XVIII

При школи *Кисиљевској* у округу пожаревачком, на дан прославе школског патрона св. Саве — после водоосвећења, декламовања осморице ученика и после подужег говора наставничког, а услед својеког заузимања г. Проконија Илића свештеника из Тополовника — основац је повчаним прилозима фонд за потпомагање сиромашних ученика. На ову цел изводела су приложити следећа лица:

ГГ. Проконије Илић парох тополовнички 3·25 дин., Стеван Петровић парох кисиљевски 2·25 дин., Стеван Михаиловић писар ђураковачки 2 динара.

По 1 динар: Пера Јовановић учитељ кисиљевски, Тома Марјановић председник општине кисиљев., Васа С. Ђорђевић кмет општ. кисиљев., Стева Филиповић писар општ. кисиљев., Кузман Јовановић трговац из Тополовника, Милан С. Антић мајстор из Вајева, Ралован Мирковић председник општине поповачке, Спаса Стевановић шпекулант из Кисиљева, Мита Стојићевић председник општине бискупљанске, Лаза Стевић из Кисиљева, Мита Поповић из Кисиљева, Жика Ђурић из Курјача, Ивко Стојановић из Кумана.

По 50 дин. пара: Мита Перић кмет кисиљевски Стојан Јовановић стараоц школски, Лаза Јевтић, Живко Јовић, Танаско Јаковљевић, Жика Павловић сви из Кисиљева; Јанко Михаиловић председник општине тополовничке, Станоје Лепић, Милош В. Молдоковић, Јанко Стојичевић сви из Тополовника; Јоса Јовановић председник општине куманске, Милутин Милошевић, Ставко Живковић оба из Кумана; Станоје Стокић председник општ. ђураковачке. —

По 40 дин. пара: Живко Јосић из Поповца; Бураћ Јеремић, Пера Васиљевић, Марјан Лепић из Тополовника. Дина Илић, Стојић Милорадовић, Милутин Јовић, Миленко Стевић, Стева Живановић, Мита Грујић, Васа Срејић, Живан Арсић и Живко Илић сви из Кисиљева; Жика Станојлов, Марко Перић и Петар Бранковић из Кумана; Василије Михаиловић, Илија Симић и Сима Пакић дали су укупно: 1·85 дин —

Свега добивеног прилога износи 30·95 дин. —

Сем овога, изводело је пречасно свештенство указати своју пажњу и школској књиџници, те је иста на овај начин са 22 комада одабраних књиџа увећана и то:

Господин С. Петровић свештеник из Кисиљева поконио је 12 књиџа, и то:

Златотворно село од Димитрија Поповића, Пространи Катихизис званич. издање, Кратки преглед библијског или свештеног земљописа званич. издање, Калугерска влада превод Симе Поповића, Суд убицама Кнеза Михаила званич. издање, Повест о II-гом вселенском сабору прев. архим. Гаврила, Венац награде од М. Милосављевића, Пећине Катакомбе прев. Ђ. Живојин Јовичић, Беседе епископа Јованићија, Приче Христове, Св. Еванђеље по Луци, Привредни извори и рат у Америци прев. Ст. Поповић Црни; а господин Проконије Илић свештеник из Тополовника подарио је 10 књиџа садржине ове:

Катихетическа поученија од П. Николића, Свило дјелије званич. издање, Да помогнемо сиротињи од Др. Владана Ђорђевића, Псалми Давидови од Ог. Утјешеновића-Остројинског, Духовник од А. Е. Митрополита Михаила, Поучење матери о васпитању мале деце у вери из фонда архим. Самуила, Православни проповедник од митрополита српског Михаила, Црквенска историја Ј. П. прев. владика Гаврило, Одбрана истине од митрополита Михаила, Карактер и дух политичких партија превод Ник. Капетановића. —

Свима именованим приложницима, а понаособ поменутој господи свештеницима изјављује се овим срдачна благодарност на њиховим подарцима. —

XIX

Приликом прославе св. Саве у школи *Кисиљевској* (окр. пожарев), **г. Радован Михаиловић** трговац из В. Градишта а родом из Кисиљева, поконио је скупоцено звоно овој школи; а при освећењу овог звона о Благовестима, изводео је са његовом супругом г. Живком подарити 10 динара школскоме фонду.

Овом племенитом школском добротвору изјављује се особита благодарност на добру које је школи указао.